

Perifèries i centres

L'aposta per un museu participatiu i amb les sales distribuïdes per la ciutat, les més recents a la meitat oriental del municipi, desproveït fins ara d'espais museístics (Oliva Artés, Fabra i Coats, Casa de l'Aigua, Bon Pastor), requereix fer realitat alhora el nucli de síntesi del MUHBA a la Casa Padellàs, com a punt d'interrogació sobre la trajectòria de Barcelona. L'ICOM s'ha fet ressò a la seva revista de museus de ciutat d'aquesta reinvençió del museu de Barcelona, que també implica canviar formats i innovar en les modalitats d'actuació en un món globalitzat: a més d'acollir visitants, la projecció exterior s'ha de basar en la creació de coneixements i capacitats exportables. El 2018 serà una bona ocasió per avançar, amb l'Any Europeu del Patrimoni Cultural i la reunió de l'ICOM/ Camoc a Frankfurt, on convindria avançar en la definició dels museus de ciutat com a institucions a cavall de les polítiques culturals i de les polítiques urbanes.

Un museu amb les sales per la ciutat

MIRAR EL MÓN DES DE BARCELONA

© Teresa Macià

Vista de Barcelona des de l'espai arqueològic de MUHBA Turó de la Rovira

Construir mirades globals des de Barcelona és un paper cabdal del museu de la ciutat. Si en els casos de Barcino, en el món romà, i de la Barcelona mercantil i seu reial, en temps baixmedievals, fa temps que s'hi treballa des del Museu, ens calia reprendre també el fil per als segles moderns i contemporanis. En el cas de l'Edat Moderna, l'exposició "El món del 1714. A l'entorn de Barcelona" va permetre situar les opcions de Barcelona, capital de Catalunya, en el marc de les oportunitats mercantils que s'havien obert a escala mundial i del combat entre les potències europees pel control del continent i de les colònies. Enguany, l'exposició "Imatges per creure" ha abordat la història d'Europa i de la difusió del protestantisme en els segles XVI i XVII. L'exposició ho aborda des de Barcelona, una capital marcada, precisament, per la contrareforma catòlica. Pel que sabem, ha estat l'única exposició que, en aquest cinquè centenari de les tesis de Luter, no s'ha limitat a mostrar l'impacte del protestantisme allà on va triomfar, sinó que ha situat tot Europa en perspectiva històrica, amb una mirada de la Mediterrània cap al nord, i no a la inversa.

Quant als temps contemporanis, el Museu té ara mateix un paper rellevant a l'ICOM/Camoc en la reflexió sobre els museus de ciutat com a constructors de polítiques socioculturals i, alhora, de polítiques urbanes. La secció de l'ICOM per als museus de ciutat ha publicat el text "Reinventar el Museu de Barcelona" al número 03/2007 de la *Camoc Museums of Cities Review* (vegeu pàgines centrals del butlletí). La revista fou presentada en el congrés anual de l'ICOM/Camoc, celebrat pel novembre de 2017 a Ciutat de Mèxic, en el qual va participar el Museu.

El congrés de Mèxic tenia per tema "museu i històries controvertides". La ponència del MUHBA, *La ciutat informal en el museu de la ciutat*, mostrava la trajectòria del barraquisme a Barcelona i els reptes metodològics de la seva incorporació al Museu, amb el parc arqueològic i els espais expositius del MUHBA Turó de la Rovira. La intervenció va despertar un interès notable entre els assistents europeus i sobretot americans, del Canadà a l'Argentina, i també entre els sud-africans, Durban sobretot. Els barris d'habitatge informal han estat i són l'entorn urbà d'una part substancial de la població mundial:

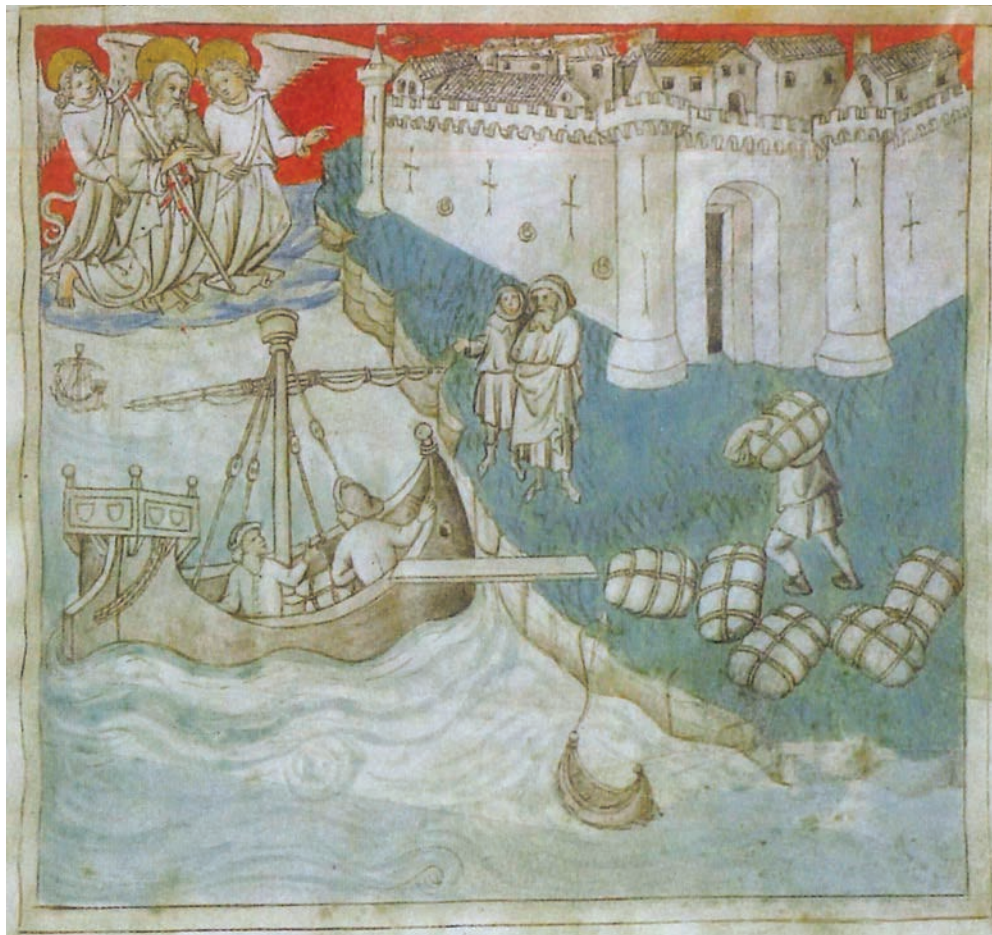
no fer-se'n ressò als museus de ciutat falseja la realitat i disminueix el seu potencial. Fa poc, la presidenta del CAMOC va presentar l'experiència de Barcelona davant l'OCDE, com un model d'actuació dels museus de ciutat en el desenvolupament local. Una altra mirada, arran de l'Any Europeu del Patrimoni Cultural en 2018, és la que el MUHBA ha presentat sobre el patrimoni industrial a la Comissió Europea, a proposta de l'Ajuntament i l'ICUB. El projecte s'ha intitulat *Les ciutats i el seu llegat industrial en la construcció d'Europa: el patrimoni industrial i les majories urbanes a la UE*. S'hi han adherit els consorcis del MUHBA en la City History Museums and Research Network of Europe de Torí, Roma, Liubliana, Cracòvia, Berlín, Hamburg, Lió, Madrid i Lisboa. L'ambició de construir una identitat europea compartible té una base important en la història i les memòries de l'era fabril, en la qual s'han format les majories urbanes del continent: el patrimoni industrial esdevé així un referent decisiu.

Joan Roca i Albert
MUHBA

BARCELONA EN CRISI? LA CIUTAT AL SEGLE XV

Els dies 18, 19 i 20 de setembre de 2017 es van celebrar al MUHBA unes jornades dedicades a revisar l'anomenada «crisi baixmedieval» a la ciutat de Barcelona. Durant els darrers anys, els historiadors s'han interessat per la qüestió de la crisi baixmedieval a l'Occident europeu i han replantejat l'explicació tradicional que habitualment havia associat els darrers segles de l'edat mitjana a un moment de decadència general. En aquest sentit, s'han relativitzat força les dificultats econòmiques documentades durant el període esmentat i es consideren més aviat episodis conjunturals amb cronologies diverses, que en molts casos poden ser vistos com una «crisi creativa».

Tanmateix, el cas català, amb Barcelona al capdavant, ha quedat en part al marge d'aquests debats, malgrat els esforços per matisar la imatge apocalíptica del període, resultat del model construït per Jaume Vicens Vives i Pierre Vilar fa set dècades. Davant d'aquest fet i dels indicis contradictoris que s'han anat documentant hi ha hagut diversos autors que, fent palesa la riquesa dels nostres arxius, han reclamat la necessitat d'aprofundir en l'estudi de la dinàmica social i econòmica tant de Barcelona com de Catalunya a la fi de l'edat mitjana. Les jornades s'han articulat en quatre blocs. El primer s'ha dedicat a la reflexió de la tradició historiogràfica sobre la crisi baixmedieval (ponències de Ramon Grau, Antoni Furió i Pere Verdés). Un segon bloc s'ha centrat en l'anàlisi de les finances municipals, un dels aspectes més negligits per la interpretació tradicional (ponències de Pere Orti, Laura Miquel, Albert Cubeles, Ramón Agustín Benegas i Pol Serrahima). El bloc tercer i principal ha pretès analitzar diversos indicadors que permeten mesurar la conjuntura econòmica de la Ciutat Comtal: els fiscals (ponències de

©Malta, Biblioteca Pública, còdex I, f. 55r

Representació ideal de la platja i la ciutat de Barcelona en un manuscrit de la "Llegendes de Sant Antoni" del segle XV conservat a la Biblioteca Pública de Malta

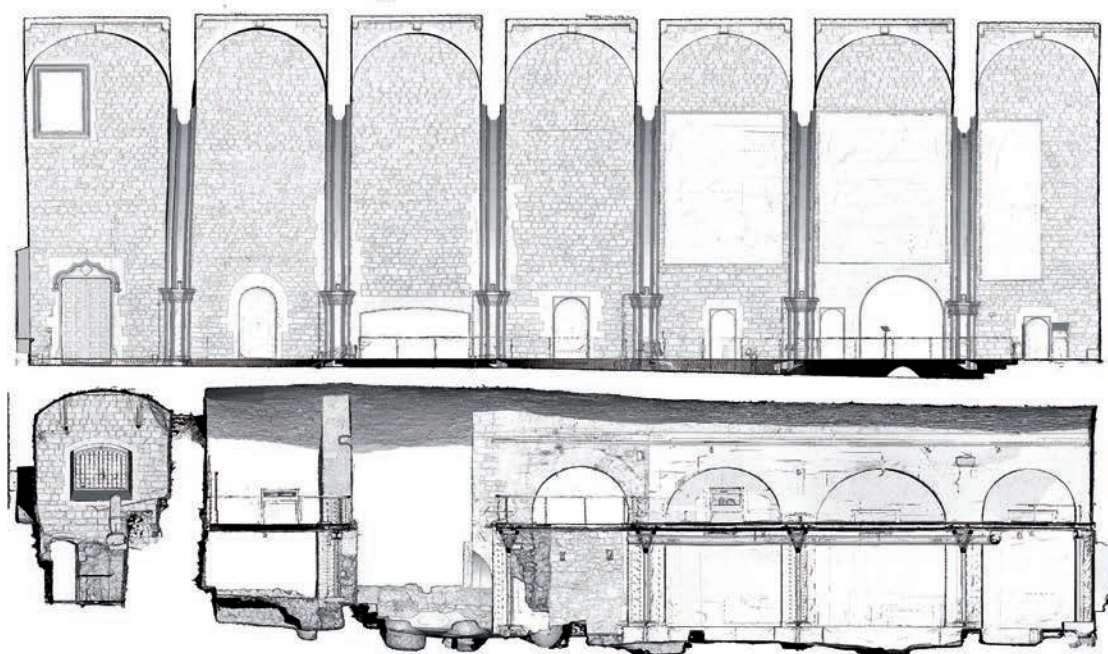
Mikel Suberon, Lluís Sales i Pere Orti), els econòmics i demogràfics (ponències de Joan Montoro, Pol Serrahima, Anna Cabré, Roser Salicrú i Ivan Armenteros) i d'altres (ponències de Carolina Obradors, Carles Vela i Jordi Morelló), entre els quals s'ha donat especial importància a la promoció artística (ponències d'Antoni Conejo de Pena, Joan Domenge, Ramon J. Pujades i Marià Carbonell). El darrer bloc tenia com a principal objectiu contextualitzar la realitat econòmica de Barcelona amb la resta de Catalunya (ponències de Pere Verdés, Gaspar Feliu i Albert Reixac) i amb els altres territoris que formaven la Corona d'Aragó (ponències de Carlos Laliena, Mario Lafuente, Juan Vicente García Marsilla i Gabriel Jover). Tot plegat ha permès aportar nous elements de reflexió i enriquir la visió

que teníem fins avui de la crisi d'una de les principals ciutats de la Mediterrània. Entre altres coses, els treballs presentats han mostrat una ciutat especialment dinàmica des del punt de vista econòmic durant el darrer quart del segle XIV i les primeres dècades del segle XV, quan va arribar al seu màxim desenvolupament medieval, malgrat la crisi demogràfica general al Principat. Aquest dinamisme no va estar exempt de conjuntures problemàtiques, però no va afectar la dinàmica general de la ciutat fins al voltant de 1430, quan de fet es va iniciar una tendència depressiva, que va arribar a l'extrem durant la guerra civil de 1462-72, després de la qual es va iniciar una lenta recuperació fins ben entrat el segle XVI.

Pere Orti Gost
Universitat de Girona

LA CIUTAT MEDIEVAL DINS DEL PALAU REIAL

© MUHBA, autor: Laboratori de Modelització Virtual de la Ciutat, 2017

Escanejat de la secció de la Sala de les Voltes i el Saló del Tinell

La primavera vinent farà 700 anys de la culminació de la Capella Reial, la primera església gòtica completada a Barcelona. Jaume II ordenà llavors comunicar-la amb la caixa romànica del Palau Reial Major a través de la desapareguda avantcambra gòtica, que substituïa les anteriors estructures romàniques del sector, capella comtal inclosa. Enderrocada l'any 1837 per aixecar un bloc de pisos, l'avantcambra gòtica és evocada des de mitjan segle XX per l'actual reconstrucció historicista, que li fa poca justícia. Dècades més tard (1359), Pere el Cerimoniós manava demolir tot l'interior del vell palau romànic a partir del terra de la primera planta, i feia recreïxer la caixa romànica per encabir el gran saló gòtic del Tinell, conegut pels medievals com el saló de Parament o l'Aula Règia. La Capella, el saló de Parament i les voltes romàniques que el suporten, junt amb alguns vestigis originals de les galeries del verger i de l'ala de l'Audiència al carrer Comtes (actual Museu Frederic Marès), són el que resta d'un conjunt medieval molt complex que no ha pervingut. A inicis del segle XV, ja ocupava tot el sector comprès entre la muralla romana, la baixada de la Canonja, el carrer Comtes i el desaparegut carrer de les

Escrivanes, fossilitzat en el pas públic que mantenen les dues portes renaixentistes del Palau del Lloctinent. El primitiu *corral del palau* o plaça tancada paral·lela a la façana principal també va ser enllaçat llavors amb l'antiga plaça de la Corretgeria. Va néixer així un espai cívic bastant més llarg que no l'actual plaça del Rei, atès que estenia el seu coll d'ampolla sobre tot el carrer del Veguer. La dinastia de Barcelona culminava d'aquesta manera la reforma integral de l'edifici que simbolitzava el poder reial. Autorepresentar-se amb suficient dignitat era essencial en un moment en què el municipi de Barcelona i la Diputació del General anaven consolidant i proclamant arquitectònicament els respectius contrapoders. Amb aquest breu resum el MUHBA anuncia una llarga investigació sobre l'evolució del Palau Reial Major al si de la Barcelona gòtica. Els treballs han anat des de la recerca documental, fotogràfica i cartogràfica fins a l'aixecament tridimensional dels interiors de l'edifici amb escàner làser terrestre, l'anàlisi i datació dels paraments pervinguts i l'obtenció d'imatges amb càmeres ubicades en drons. Conscients que un complex patrimonial d'aquesta rellevància només pot

ser plenament entès des del coneixement de la societat que el va erigir, el MUHBA també ha fomentat els avenços en la recerca sobre la Barcelona del segle XV, l'etapa amb més polèmiques i buits historiogràfics. Els resultats de tota aquesta activitat seran presentats en una exposició dedicada a la Barcelona de la baixa edat mitjana, que inaugurarem l'estiu del 2018. Començarà mostrant la recuperació per la ciutat de la condició de gran port internacional, a través de la instal·lació del derelict *Barceloneta I*; i continuarà explicant la nova realitat econòmica, el creixement urbà i els canvis socials i polítics que se'n derivaren, sota l'ombra arbitral del Palau Reial Major. L'objectiu és construir un nou relat museogràfic del període, amb les peces més rellevants de les nostres col·leccions i nous formats audiovisuals. Un dels reptes serà articular amb aquesta base estructural tot un seguit d'obres barcelonines prestades per altres institucions, que ajudaran a enriquir i matisar la presentació inicial del nou discurs.

Ramon J. Pujades i Bataller
MUHBA

L'ASSALT AL CASTELL DELS LUTERANS EN LA VISITA DE FELIP II

Amb motiu del cinquè centenari de la lectura de les tesis de Luter a la catedral de Wittenberg que donà inici a la Reforma protestant, el MUHBA ha organitzat l'exposició: *Imatges per creure. Catòlics i protestants a Europa i Barcelona, segles XVI-XVIII*. L'àmplia mirada que es dona a la història europea des de Barcelona mitjançant una nombrosa selecció d'imatges es completa amb dos cicles de conferències que permeten entendre els canvis sociopolítics i culturals que comportaren la Reforma i la Contrareforma. Entre les conferències del segon cicle trobem l'Assalt al castell dels luterans: un espectacle que se celebrà a la plaça del Rei, davant de Felip II, pel març de 1564.

El 6 de febrer de 1564, Felip II va entrar a Barcelona amb una gran cerimònia triomfal que recorregué els principals carrers i places de la ciutat. L'arribada del rei tingué lloc

en un moment força delicat per als catalans, ja que sobre el Principat es van difondre sospites de connivència amb els protestants francesos i de contagis d'heretgia. Davant d'això, les autoritats van dissenyar un programa cerimonial i festiu per mostrar la ciutat de Barcelona davant del rei com a un bastió catòlic enfront de l'heretgia protestant. Amb això pretenien dissipar qualsevol sospita de contagi, sobretot, quan feia tan sols un mes de la clausura del Concili de Trento. Engegava la Contrareforma catòlica, en la qual la Inquisició tingué un paper molt destacat, com també el tingué a Barcelona durant l'estada de Felip II, sortint a rebre'l solemnement per primera vegada i celebrant un acte de fe que comptà amb sa reial presència.

El gran espectacle, celebrat pels diputats de la Generalitat, fou la representació de l'Assalt al castell dels lute-

rans, que tingué lloc després que el rei jurés les constitucions de Catalunya. Durant la representació de l'assalt, soldats castellans i catalans, al crit de *España España: unos Santiago, otros Sant Iorge, cierra, dentro: victoria victoria*, assetjaren el castell defensat pels luterans. Amb aquest espectacle, els diputats deixaven clar al rei que Catalunya estava lliure de contagi heretge i que sempre estaria al costat del rei en la seva defensa del catolicisme.

El cicle cerimonial es tancà el 5 de març a la plaça del Born, amb un dels pocs actes de fe que comptà amb la presència del rei. Allà, enmig de la multitud expectant, van morir cremats vuit homes sota l'acusació de luteranisme. Dos més foren executats en efígie, és a dir, en la seva absència.

Alfredo Chamorro Esteban
Historiador

Protestants, Europa, Barcelona

El projecte *Imatges per creure* ha permès fer partíceps a conciutadans i turistes d'una visió de tot Europa a l'Edat Moderna amb epicentre a Barcelona. Poc després d'inaugurar l'exposició, abans de l'estiu, hi va haver el seminari *La fe gravada*, que posà a l'abast de tothom les recerques de l'equip comissarial: Sílvia Canalda, Cristina Fontcuberta, Antoni Gelonch i Xavier Torres. A la tardor, el cicle *Protestants, Barcelona*, ha abordat els motius pels quals el protestantisme no va trobar coixí a Barcelona, amb la conferència de Xevi Camprubí sobre *La impremta, el comerç i les idees protestants* i la d'Alfredo Chamorro, aquí ressenyada, per passar a exposar com, finalment, va arribar per quedar-se al segle XIX, amb Josep-Lluís Carod Rovira, i a com el món evangèlic s'ha diversificat amb la immigració des de l'Amèrica llatina, amb la conferència a càrrec de Mar Griera. Així, junt amb les publicacions, esperem completar aquest projecte de recerca i construcció pública de coneixement sobre la Barcelona moderna.

Mònica Blasco
MUHBA

Felip II. Anònim, c. 1590.
Col·lecció Gelonch Viladegut

EL SEGREST FRANQUISTA DE VERDAGUER

El 28 de setembre passat va tenir lloc a MUHBA Vil·la Joana, seu de la Casa Verdaguer de la Literatura, la inauguració de l'exposició *Verdaguer segrestat*, una coproducció de la Fundació Jacint Verdaguer i la Xarxa de Museus d'Història de Catalunya. Es tracta d'una exposició itinerant que es va poder veure per primera vegada a la sala d'exposicions de l'Ajuntament de Folgueroles entre el 19 de maig i el 27 d'agost d'enguany. El MUHBA ha portat l'exposició a Vil·la Joana en el marc de la col·laboració del Museu amb la Casa Museu Verdaguer de Folgueroles i la Fundació Jacint Verdaguer.

Es tracta de l'exposició commemorativa del 50è aniversari de l'obertura de la Casa Museu Verdaguer de Folgueroles, que va tenir lloc el 1967. El projecte és fruit de la voluntat de la Fundació Jacint Verdaguer d'encetar nous camins d'investigació en relació amb el poeta i el context en què va néixer la Casa Museu, just quatre anys després de la inauguració del Museu Casa Verdaguer de Vil·la Joana (1963). La seva preparació ha requerit una recerca històrica exhaustiva en arxius i biblioteques, amb l'aplegada de nombrosa documentació inèdita escrita i gràfica.

L'exposició gira al voltant de la instrumentalització que el franquisme va fer de Verdaguer. Les autoritats del nou règim, des del primer moment, van presentar Verdaguer com un exponent genuí de la cultura de la nació espanyola, tot despullant-lo de la seva catalanitat, amb un objectiu molt clar: prendre al catalanisme aquella arma cultural que suposava la figura i l'obra de Verdaguer i fer-se-la seva per legitimar la seva política, vist l'ascendent i la gran popularitat de què gaudia el poeta en la societat catalana de la postguerra.

© AGDB, autor: Joaquín M. Domínguez Pont.

El governador civil de Barcelona, Federico de Correa Véglison, en l'acte d'homenatge a Verdaguer celebrat a Folgueroles el 3 de juny de 1945, amb motiu del centenari del naixement del poeta

ra. Fites d'aquest projecte, en què van tenir un paper clau la mateixa Falange Española Tradicionalista y de las JONS i diversos governadors civils, van ser els actes commemoratius del centenari del naixement de Verdaguer el 1945, l'estrena de l'òpera *Canigó* i l'estrena i la gira internacional de la cantata escènica *Atlàntida*. El darrer episodi de tota aquesta política va ser l'emissió del bitllet de 500 pessetes amb l'efígie de Verdaguer el 1973.

Al mateix temps, les autoritats franquistes van pretendre monopolitzar la figura de Verdaguer i van practicar una activa política de repressió contra qualsevol iniciativa vers Verdaguer que provingués del moviment cultural antifranquista, el qual denunciava, impotent, l'apropiació de la figura del poeta. Una denúncia que també va produir-se en els cercles culturals de l'exili, a França i Amèrica, on va ser especialment important la commemoració del centenari del naixement (1945).

La política franquista vers Verdaguer va tenir èxit i va connotar de tal manera el poeta que, a la sortida de la dictadura, s'havia imposat una visió totalment esbiaixada de la seva figura i obra. Una visió que encara s'arrossega en bona part.

L'exposició també tracta altres aspectes d'aquesta apropiació de Verdaguer durant els anys de la dictadura, com ara la política amb relació a Verdaguer que va seguir l'Església catòlica o la gènesi de les cases museu del poeta a Folgueroles i Vil·la Joana, que en part comparteixen els mateixos impulsors, amb un pes destacat dels verdagueristes barcelonins.

Carles Puigferrat i Oliva

Comissari, junt amb Carme Torrents, de l'exposició

LA FERIDA D'HIPERCOR, 1987

A les 16.08 del 19 de juny del 1987, un cotxe bomba va esclatar al pàr-
 quing soterrani del centre comercial
 Hipercor de Sant Andreu. 21 perso-
 nes van perdre la vida i 46 més van
 resultar ferides, en el que ha estat
 l'atemptat més mortífer d'ETA.
 Al llarg de l'any 2017 s'ha comme-
 morat el trentè aniversari d'aquella
 massacre terrorista indiscriminada que
 va ferir la capital catalana. En aquest
 context, el MUHBA ha organitzat, a
 proposta del comissionat de Programes
 de Memòria, l'exposició *La ferida
 d'Hipercor. Barcelona, 1987*. L'exposició
 s'ha concebut com una instal·lació-
 memorial sobre les circumstàncies
 històriques d'aquell moment tràgic i
 el combat posterior de les víctimes pel
 reconeixement del dany que se'ls havia
 causat. Des del màxim rigor i respecte,
 a la mostra s'exposen els fets ocorreguts
 aquell fatídic divendres de juny i els
 efectes i conseqüències ciutadanes, po-
 lítiques i judicials que se'n van derivar:
 del rebuig social immediat, traduït en
 multitudinàries mani-
 festacions de repulsa al
 mateix barri i a la ciutat,
 passant pels pactes polítics
 a l'estat espanyol i al País
 Basc (Pacte antiterrorista
 i Pacte d'Ajuria Enea),
 fins a arribar a les diverses
 sentències condemnatò-
 ries que van servir per
 empresonar els culpables
 i designar l'Estat espanyol
 com a responsable sub-
 sidiari, perquè la policia
 no va desallotjar l'establi-
 ment, tot i els tres avisos
 efectuats abans d'esclatar
 l'artefacte.

L'exposició, comissa-
 riada per Francesc Valls,
 proposa un recorregut
 pels fets partint d'una
 ambientació sòbria, amb
 imatges —algunes inè-
 dites— de fotògrafs del
 moment i material vi-
 deogràfic d'arxiu.
 La proposta visual es
 complementa, en alguns
 punts, amb articles d'he-

meroteca. *La ferida d'Hipercor* arrenca
 amb una cronologia que ens situa tres
 dècades enrere, en el context polític
 i social (internacional, estatal, local)
 previ a l'atemptat. El gener del 1987
 es desarticulava el comando Madrid
 i el de Barcelona agafava les regnes
 de l'acció d'ETA. Entre els mesos de
 març i abril, la capital catalana va viu-
 re tres atemptats amb cotxe bomba,
 en els quals van morir dues persones:
 un guàrdia civil i la primera víctima
 mortal civil d'ETA a Catalunya. Tot
 això, a la Barcelona que feia pocs
 mesos havia estat escollida per orga-
 nitzar els Jocs Olímpics del 1992, la
 Barcelona que una setmana abans de
 l'atemptat, en les eleccions munici-
 pals, revalidava Pasqual Maragall com
 a alcalde de la ciutat.

L'exposició conté al seu nucli una
 instal·lació-homenatge als 21 morts
 i 46 ferits (al llistat de lesionats s'hi
 suma, tal com estableix una de les
 sentències, el cas de la nena que va
 néixer sorda per culpa de la defla-

gració). A més, s'ha volgut comptar
 amb els relats d'alguns dels ciuta-
 dans i les ciutadanes que van patir i
 que pateixen, encara ara i de formes
 molt diverses, les conseqüències
 d'aquella tragèdia.

El mes de juny passat, l'Ajuntament
 de Barcelona va celebrar, al parc de
 Can Dragó, un emotiu acte d'home-
 natge en record de les persones que
 van perdre la vida en l'explosió de fa
 trenta anys, i es va col·locar una placa
 commemorativa al lloc dels fets.

La ferida d'Hipercor, que es pot visi-
 tar del 14 de desembre a l'11 de març
 del 2018 a l'Espai Zero de la Fabra
 i Coats de Barcelona, és, en aquesta
 línia, un exercici d'història i de me-
 mòria, imprescindible per repensar el
 temps present.

Aina Mercader

Coordinadora tècnica de l'exposició

© Guillermina Puig

Els voltants d'Hipercor, pocs minuts després de l'explosió del cotxe bomba

BARCELONA VISTA DEL BESÒS, LA CIUTAT DES DE LA PERIFÈRIA

© P. Faigenbaum

Un matí d'octubre de 2004, quan les fotografies eren exposades en gran format a la rambla del Prim com a part del projecte *Com volem ser governats?*, una senyora gran es va quedar parada davant la imatge del mercat del Besòs. "Los ojos son niños", va dir. "¿Por qué?", li vam preguntar. "Porque tantas veces como he ido y nunca lo había visto". Tot seguit se'n va anar. La fotografia havia convertit en substàntiu un espai que fins aleshores ella ni percebia, tot i anar-hi sovint. Les fotografies del projecte *Barcelona vista del Besòs* anaven fent camí...

Barcelona vista del Besòs, retrat urbà i humà de la metròpoli construït de la perifèria al centre, és un projecte fotogràfic que se centra en les topografies quotidianes de les majories urbanes al front marítim oriental de Barcelona. Com a projecte no sols de creació, sinó també educatiu, ciutadà i polític, i com a proposta de documentació i de representació alhora, el seu propòsit ha estat el de proporcionar iconografies per a un nou imaginari col·lectiu.¹

El projecte és obra de Patrick Faigenbaum, fotògraf, i del sotasignat, Joan Roca, geògraf i historiador. Amb Faigenbaum no ens coneixíem. Era gener de 1999 i ell tan sols venia a fer fotografies a petició de Jean-François Chevrier, que m'havia demanat a mi una conferència a Brusel·les sobre la Barcelona post-olímpica.

Ens vam trobar a l'estació de Sants (jo duia el llibre *David Hockney's Dog days* per reconèixer-nos), i allà mateix ens hi vam posar, fent un cafè. Teníem poc temps. Calia definir el tema i sobretot trobar el to, per situar espais i persones de les perifèries urbanes dins del conjunt de la ciutat, sense etnografia comunitària ni victimisme.

Vam pujar a Montjuïc per tal que Faigenbaum tingués una referència de Barcelona i a migdia ja érem al

pont de Cristóbal de Moura, rumb a la Catalana, la Mina, el Besòs i el Poblenou. Fou el primer recorregut per tota aquella àrea del front marítim, unificada pel procés de transformació urbanística, que ens ocuparia fins a la crisi de 2008. Una àrea en la qual, de les obres olímpiques ençà, la metamorfosi urbana posava en contacte activitats i ciutadans de condició molt diversa, del riu Besòs a la Ciutadella, de la Gran Via al mar. Així començà una tasca que va durar vuit anys i que per la seva sintonia amb els plantejaments educatius de l'Institut Barri Besòs, on el sotasignat era professor, va establir-hi el quarter general. Això va marcar molt el projecte, elaborat sota la mirada d'un centre educatiu molt sensible al seu entorn urbà, amb el Fòrum de la Ribera del Besòs que s'hi reunia, i de l'escola de belles arts de París, l'ENSBA, on era professor Faigenbaum.

La recerca es va organitzar combinant aproximacions precises als indrets més significatius dels fluxos humans i dels paisatges urbans amb recorreguts molt més a l'atzar. Ho vam definir com a *vagareig programat*, a mig camí entre el *flâneur* de Benjamin, les memòries arrelades de Halbwachs, la invenció de la quotidianitat per Michel de Certeau, la lectura de l'ambient

de Munir Cerasi, la *topofília* de Yi-Fu Tuan o els 'llocs' i 'no llocs' de Marc Augé. Un vagareig amb hipòtesis prèvies, sí, però hipòtesis que es modifiquen en interactuar amb les imatges. En tots els casos, les fotografies passaven pel doble filtre de l'historiador i del fotògraf. Així, a quatre ulls, vam anar completant la crònica de la transformació de Barcelona en el trànsit de segle, des de la perspectiva de la història urbana i amb la mirada radicada a la costa oriental, tan activa des del segle XVIII. Tot plegat, amb vista a la construcció d'una nova percepció del "local" i el "global" alhora, com es pot veure a l'exposició al palau de la Virreina d'aquest hivern de 2017/2018, amb la col·laboració del MUHBA, que ha publicat el llibre sobre el projecte.

Joan Roca i Albert
Geògraf i historiador

1. Joan Roca i Albert, "Urban inclusion and Public Space: Challenges in Transforming Barcelona", dins de *Urban Diversity. Space, Culture, and Inclusive Pluralism in Cities Worldwide*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2010; Ídem, "Los riesgos de la nueva dimensión urbana", dins de Josep M. Montaner i Joan Subirats (ed.), *Repensar las políticas urbanas*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 2012.

NEXES, LLOCS, TRANSICIONS... PASSATGES!

Descobrir la ciutat és també reconèixer la importància de petits espais de mobilitat que acompanyen, en la seva escala reduïda, les mutacions urbanes per dotar les metròpolis d'un moviment que les enriqueix i singularitza. La ciutat es construeix no només amb grans espais arquitectònics i urbans. La ciutat és passarel·les, túnels, ponts, escales mecàniques, ascensors, vies, passos i passatges. Petites articulacions, sovint relegades a l'oblit, que dinamitzen el teixit urbà i faciliten els recorreguts quotidians. Entendre els passatges com a baules fonamentals del desplaçament urbà és reivindicar el paper essencial de les petites accions dins un món globalitzat en constant fluctuació, com reiteradament comenta Carles Llop, un dels impulsors del projecte. En aquest context, el MUHBA Oliva Artés ha acollit l'exposició itinerant *Passatges/BCN. Espais de transició per a la ciutat del segle XXI*. Aquesta mostra es basa en els treballs del projecte interdisciplinari internacional de l'Institut pour la Ville en Mouvement-VEDECOM (IVM) de París i ha

estat organitzada i produïda conjuntament per aquest mateix institut i l'Ajuntament, l'Àrea Metropolitana (AMB), l'Escola Superior d'Arquitectura del Vallès (ETSAV) i el Museu d'Història de Barcelona (MUHBA). A partir de projectes duts a terme en quaranta ciutats d'arreu del món es mostren al públic exemples de passatges com a coprotagonistes del desenvolupament de la ciutat contemporània, una ciutat heterogènia i discontinua, que sovint presenta barreres, naturals i artificials, efímeres o permanents, d'accés i mobilitat. Identificar la necessitat d'un pas, o de la seva millora o modificació, per trobar futures solucions és enfortir les connexions d'una ciutat, reduir els obstacles i facilitar la circulació de béns i persones. Superar barreres de mobilitat com desnivells, parets, direccions prohibides o desviacions converteix les metròpolis en espais inclusius, de caràcter democràtic, permeables a totes les sensibilitats. Els passatges són ítems d'enllaç, connectors funcionals que possibiliten dreceres eficaces entre dos espais ur-

bans, dos fragments aïllats i desproveïts d'interrelacions. Però també esdevenen llocs, amb entitat pròpia, on es viu i experimenta el significat de la ciutat contemporània, llocs per reunir-se, per esperar, per contemplar, per jugar, per pensar, per passejar... Llocs amb diferents usos que desperten, alhora, la inspiració per a nous camins d'expressió i estimulen l'experiència sensorial dels seus passants. Els passatges urbans, a més, presenten elements de transició, que transformen l'espai i el seu ús, i conseqüentment, la ciutat i els ciutadans, i que generen, per ells mateixos, nous modes de vida o intensifiquen els existents. Part constructiva i constitutiva de les ciutats, els passatges reclamen atenció per ser dignificats en el seu paper més físic, social, cultural o simbòlic. Més enllà de la seva necessària funcionalitat, ens donen l'oportunitat de convertir-los en espais orgànics, actius, que despertin el desig de passar-hi i estar-hi. De viure'ls.

Elena Pérez Rubiales
MUHBA

INDÚSTRIA, TERRITORI I IDENTITAT: EL RUHR I BARCELONA

L'exposició itinerant de l'Associació Regional del Ruhr (Regionalverband Ruhr, RVR) es pot visitar a Barcelona, al que va ser la fàbrica d'Oliva Artés, a l'antic barri industrial del Poblenou, fins a finals de l'hivern de 2018. Abans d'arribar al Museu d'Història de Barcelona, el Ruhr ha fet escala al Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya a Terrassa i al Museu de la Colònia Vidal a Puig-reig. L'exposició es compon de 23 panells que mostren els llocs més destacats de patrimoni industrial al Ruhrgebiet, o regió del Ruhr, i el seu desenvolupament actual, tant cultural com urbanístic. Explica les antigues mines de carbó, plantes de coc, foses, enderrocs i colònies que formen part de la ruta del patrimoni industrial de la regió i el seu sistema d'interpretació i difusió turística. Mitjançant l'exposició itinerant, la RVR, institució responsable per al desenvolupament regional del Ruhrgebiet, no només busca promoure el turisme cultural del Ruhr a l'estranger, sinó també conrear l'intercanvi professional amb els col·legues internacionals. Catalunya és una altra zona europea en transició fortament marcada, també, pels processos d'industrialització i de desindustrialització. Per enfortir l'intercanvi internacional, en cada un dels llocs que acullen l'exposició es realitzen activitats complementàries. El dia de la inauguració a Barcelona, acte en què van participar Martin Tönnies, director de Planificació de la RVR, Josep M. Montaner, regidor del districte de Sant Martí, Judith Maiworm, directora de l'Institut Goethe de Barcelona, i Theodor Proffe, vicecònsol de la República Federal d'Alemanya, es van celebrar, a més, les jornades europees «Gramàtiques del patrimoni industrial: la reinvençió de ciutats i regions», que van tenir lloc durant dos dies al mateix MUHBA Oliva Artés. L'enfocament temàtic de les jornades ha estat molt innovador en comparació amb anteriors esdeveniments

© Arxiu Històric del Poblenou

L'exposició del Ruhr al MUHBA Oliva Artés, octubre de 2017

de patrimoni industrial: el seu focus han estat les estratègies amb què diferents ciutats i regions fan front actualment a la pressió econòmica que amenaça el seu patrimoni industrial; el paper del patrimoni industrial per al desenvolupament urbà i regional sostenible, i els actors involucrats en la construcció social del patrimoni industrial i les seves narratives. Les jornades han permès contrastar les experiències de les ciutats de Barcelona, Berlín i l'Havana i de les regions de Catalunya, el Ruhrgebiet i el Bassin Minier du Nord-Pas de Calais. La participació cubana, possible gràcies a les relacions amb Barcelona, va facilitar un important contrapunt i una visió des de l'exterior sobre els valors europeus en la planificació urbana i regional. A banda dels tres museus coorganitzadors de l'exposició itinerant per Catalunya, han col·laborat en la realització del projecte el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (COAC)

i la seva Agrupació d'Arquitectes per a la Defensa i la Intervenció en el Patrimoni arquitectònic (AADIPA), The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage (TICCIH), l'European Route of Industrial Heritage (ERIH), la Industrial and Technical Heritage Commission d'Europa Nostra, l'Institut Goethe de Barcelona i la Cooperativa d'Arquitectes Jordi Capell. Aquesta reeixida experiència de cooperació s'aprofundirà amb una visita al Ruhrgebiet l'any vinent, data especialment oportuna atès que el 2018 és l'Any Europeu del Patrimoni Cultural.

Marion Steiner
Regionalverband Ruhr

PASATGES EMERGENTS, LLEGATS SINGULARS, ESPAI METROPOLITÀ

El paisatge sempre s'ha entès com el resultat de la relació que les societats humanes han establert amb el seu medi, de manera que l'aspecte i la morfologia del territori ens remetent a una història i una identitat pròpies. Aquest pòsit cultural es resumeix en la idea de paisatge.

Des del màster Internacional en Paisatge Urbà i Patrimoni organitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona i el Museu d'Història de Barcelona, s'ha ofert el seminari internacional «Paisatges urbans emergents: llegats singulars a Barcelona», que ha partit d'aquesta aproximació general al paisatge urbà per proposar visions innovadores i alternatives amb relació a la gestió i posada en valor dels patrimonis urbans, entesos com a paisatges emergents.

Aquestes noves relacions entre patrimoni i paisatge urbà van ser tractades des de diferents perspectives en quatre conferències que van suggerir noves possibilitats d'intervenció i de gestió dels entorns urbans pel que fa a dos tipus d'escenari principals. En primer lloc, quan es tracta de singularitats patrimonials concretes que representen fites clares en el paisatge. I en segon lloc, quan es consideren àrees urbanes (carrers, grups de carrers o barris sencers): zones patrimonials amb continguts morfològics i valors específics que plantegen relacions paisatgístiques amb una determinada àrea de referència.

Les sessions van explorar aquestes qüestions a partir d'exemples internacionals il·lustratius però també van incloure moments de treball de

© Christopher Willan, 2016

La central tèrmica de Sant Adrià de Besòs

camp i visita urbana a determinades àrees de la ciutat de Barcelona on el MUHBA ha fet o té actualment plantejats projectes d'intervenció i gestió del patrimoni urbà.

Les conferències de Bas Pedrolí, director de la xarxa europea d'universitats UNISCAPE, i del paisatgista Juanjo Galán, de la Universitat Alvar Aalto de Hèlsinki, van introduir els conceptes de «paisatge ordinari» i del reciclatge de paisatges en relació amb els patrimonis urbans. Així, es van plantejar els valors d'aquells paisatges urbans no necessàriament caracteritzats per condicions d'excel·lència però que han embolcallat la vida quotidiana en el passat i ho continuen fent en el moment present, amb la qual cosa presenten capacitats per representar la cultura local reconeguda pels habitants d'un territori.

Les conferències de Victòria Szabo, del Trinity College of Arts and Sciences de la Duke University (Estats Units), i de Simon Morley, de la Dankook University (Corea del

Sud), van proposar noves aproximacions als conceptes tradicionals de patrimoni i paisatge urbans a partir dels impactes que representen actualment les noves tecnologies digitals, tant pel que fa a la percepció com pel que es refereix a la comunicació dels valors patrimonials continguts en el paisatge de les ciutats.

El cicle de conferències va permetre així plantejar sobre noves bases les relacions entre patrimoni i paisatge urbà, amb l'ambició de començar a proporcionar una nova agenda pel que fa a la gestió dels entorns urbans el segle XXI.

Francesc Muñoz

Director del Màster Internacional en Paisatge Urbà i Patrimoni de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i el Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)

EL PORT FRANC I LA FÀBRICA DE BARCELONA

L'exposició *El Port Franc i la fàbrica de Barcelona* oferirà una retrospectiva sobre la història de la Zona Franca i el seu impacte polític, econòmic, ambiental i urbanístic al pla de Barcelona. Proposem aquesta lectura coincidint amb el centenari del naixement del Consorci per a la instal·lació i explotació del Dipòsit Franc de Barcelona (posteriorment, Consorci de la Zona Franca), que s'ha escaigut a les darreries del 2017.

És ben sabut que el polígon de la Zona Franca, des de la dècada de 1960, ocupa els terrenys de l'hemidelta esquerre del Llobregat. Igualment conegut és que darrerament s'han plantejat un cert nombre de reptes que tenen a veure amb l'impacte ambiental del polígon, amb la segregació i la connectivitat amb els barris i municipis contigus, i també amb l'abandonament progressiu de l'activitat industrial per acollir activitats logístiques.

Però la història de la Zona Franca comença, de fet, en un altre lloc, a les seus dels negocis mercantils barcelonins, que des del segle XVII maldaven per establir un port franc a la ciutat. El tema es plantejà de nou amb força a principis del segle XX. Amb l'oposició frontal dels interessos agrícoles castellans i de les ciutats que ja tenien franqueses duaneres, no fou fins a la segona dècada del segle que el govern

espanyol concedí un dipòsit franc a Barcelona. El Consorci regí les activitats d'aquesta primera instal·lació, que fou ubicada al moll de Bosch i Alsina del port.

L'ens, format per l'Ajuntament i per representants d'entitats del teixit econòmic, i controlat per l'Estat, treballà a partir d'aquell moment per construir una verdadera zona franca. L'objectiu prioritari fou el d'establir al delta una gran zona amb exempcions tributàries per a les mercaderies, que inclouria un port interior. Aquest pol d'activitats reorientaria la centralitat de la ciutat cap a ponent de Montjuïc. Tot plegat es donava en el context de creixement econòmic previ a l'Exposició Internacional de 1929. Els prohoms del consorci, previnguts de la desocupació en què podien quedar els milers de persones implicades en l'obra d'urbanització de Montjuïc, es plantejaren un gran repte constructiu. Fou d'aquesta manera com, a través d'un concurs internacional, es definí el projecte de Zona Franca que havia d'emplaçar-se al delta del Llobregat. Del projecte que rebé el primer accésit al concurs, atorgat a l'enginyer danès Bjørn Petersen, se'n va fer una maqueta impressionant, amb ginyes mecànics i aigua corrent. La instal·lació fou ubicada al Pavelló de la Ciutat de Barcelona

de l'Exposició del 1929 i rebé gran atenció pública.

Però el projecte de port i zona franca a Barcelona no es va executar mai. El context econòmic de mitjan segle XX no ho propicià: Guerra Civil i carestia de la postguerra, bloqueig del tràfic comercial en el marc de la segona Guerra Mundial i, finalment, procés de construcció de la Comunitat Econòmica Europea que anunciava la dissolució de les fronteres duaneres al continent.

A la vigília del *desarrollismo* sota el franquisme, la instal·lació de la SEAT obria el forrellat d'aquests terrenys. L'any 1964 la Comissió d'Urbanisme de Barcelona valorava que les parcel·les del delta ja no podrien dedicar-se a Zona Franca estricta. D'aquesta manera, l'any següent s'aprovà la construcció d'un polígon industrial de 600 ha, amb reserva de sòl per a l'ampliació del port i també per a indústries en règim franc. L'any 1971 el Polígon de la Zona Franca ja estava en ple funcionament. Esperem poder-ho mostrar en l'exposició, prevista per a principis del 2018 a la Casa Padellàs, que comptarà amb la reproducció fidel de la maqueta del projecte de port franc mostrada el 1929.

Lluís Sales i Favà

Historiador i comissari de l'exposició

© ANC, Gabriel Casas

Maqueta del projecte de la Zona Franca exposada al Pavelló de la Ciutat de Barcelona l'any 1929

BARCELONA RECTA I CORBA

Mercat de Santa Caterina

L'arquitectura que s'ha desenvolupat a les estructures urbanes consolidades de la ciutat de Barcelona ha estat situada, necessàriament, entre el seu nucli històric, l'Eixample de Cerdà, i els que en origen eren pobles limítrofs. Davant d'això, les respostes de l'arquitectura han establert determinats diàlegs amb els entorns immediats que l'atzar els ha assignat, han condicionat el futur d'algunes parts de la ciutat o s'han constituït en exemple per si mateixes, en presències de futurs per aconseguir i no sempre assolits.

Eloqüentment, a la ciutat apareixen respostes que en principi són radicalment diferents i que es poden agrupar en dues classes de propostes, on la recta i la corba, el sòlid i el tou, el racional i l'oníric, expressen voluntats molt diverses. Les primeres acostumen a ser manifestos contundents, precisos, radicals. Les segones es produeixen per genealogies i solen ser poètiques, discursives, dialogants. Però això és només l'aparença.

En els resultats s'amaguen els moments històrics, polítics, urbans i disciplinaris que les han propiciades. Per això, la idea d'aquest llibre, proposada des del MUHBA, és el germen d'un projecte més ampli que, amb el temps, tindrà continuïtat en el museu. Si bé podria semblar que l'enunciat defensa una lectura formal, aquestes arquitectures no es proposen mai com a exemples per imitar sinó com una reflexió de les diferents mentalitats que exigiren formes desiguals. Per això proposem l'arquitectura com un document de cultura mut, com un paradigma que es repeteix sota diferents formes i que sempre espera interpretacions. El llibre *Barcelona recta y curva* s'articula a partir de dues premisses: les vegades que en les reflexions i els escrits s'ha insistit en aquestes dues geometries i les ocasions en què els arquitectes les han considerat per elaborar els seus projectes. Les paraules de Cervantes i de l'escriptor de contes americà William

Sidney Porter serviran per entendre una visió del món determinada, que desgranarem. Le Corbusier i l'arquitecte brasiler Oscar Niemeyer ens introduiran al món de la forma arquitectònica d'una manera apassionada. Barcelona serà el pretext per entendre la forma d'una ciutat en els diferents moments de la seva història urbana des de formes rectes i corbes. A Barcelona comprovarem el que escriptors i arquitectes pensen de l'ús de les directrius formals dels seus edificis. Desfilen pel llibre mostres destacades de com els arquitectes s'enfronten al problema. Però aquest no és un llibre d'anàlisi solament formal: és un llibre d'història on l'arquitectura respon a les necessitats disciplinàries, ideològiques i contextuais a què el temps la sotmet i amb les quals l'interroga.

Carolina García i Josep M. Rovira
Autors del llibre

EL RETAULE DE LES HISTÒRIES COSIDES I EL PROJECTE MUSEÍSTIC CIUTAT I TREBALL

Quan aneu a Fabra i Coats dirigiu-vos a l'àrea de recepció de la nau central, on conflueixen Centre d'Art, Fàbrica de Creació i un dels accessos futurs als espais patrimonials del Muhba, cap a la Sala de Calderes. Allà trobareu el retaule *Fabra i Coats històries cosides*, una instal·lació gràfica i audiovisual que mostra i dona veu a la història i les memòries de Fabra i Coats. La proposta de confegir-lo la va fer el MUHBA a la tardor de l'any passat, amb la idea de crear un eco poderós de la trajectòria de la fàbrica, just allà on es retroben els seus nous usos. El projecte ha estat el resultat d'un treball en equip entre personal del Museu i col·laboradors implicats, més els Amics de la Fabra i Coats i les empreses que hi han posat tot l'enginy per fer-ho viable amb poc pressupost.

L'obra ha estat inaugurada pel febrer de 2017 amb prou èxit: els visitants fins i tot s'aturen a escoltar els audiovisuals amb els auriculars que formen part del conjunt.

Fabra i Coats, històries cosides és així un pas més en el procés iniciat fa una dècada cap al futur espai museístic sobre la ciutat i el treball. En 2014, l'exposició *Fabra i Coats fa museu* va permetre donar un tast de la riquesa dels fons: 1.200 objectes, 1.414 caixes de documents, 2.500 fotografies i nombroses hores d'enregistraments. Uns mesos després, pel febrer de 2015, es lliurava el Premi Ciutat de Barcelona a una de les recerques impulsades des del Museu, el llibre de Pere Colomer *Barcelona una capital del fil, Fabra i Coats i el seu model de gestió, 1903-1936*, i a la primavera del mateix any s'obria al públic el primer espai museïtzat, la Sala de Calderes. La instal·lació-retaule *Fabra i Coats, històries cosides* s'organitza conceptualment en cinc focus, amb cinc paraules: treballar, amos, obreres, fàbrica i fils. La paraula clau i verb fonamental, treballar, relliga tot el conjunt: els dos substantius caracteritzadors

de la història social del món industrial, els amos i els obrers (en aquest cas, amb majoria d'obreres) i els dos altres que resumeixen l'activitat: la fàbrica, com a espai productiu equipat, i el producte fruit de tot l'esforç: el fil.

Amb aquests conceptes s'exploren documents escrits, gràfics, fotografies i filmacions.

L'obra està disposada materialment en tres capes: la primera, el fons mural, formada per un vinil negre on es van disposant les fotografies i documents; la segona capa la conformen cinc pantalles sincronitzades amb enregistraments filmats de mitjan segle XX i amb les entrevistes a treballadores i treballadors, efectuades a la fàbrica mateix; i la tercera capa la forma el teixit filat que circula per tots els elements, suggerint múltiples lectures si un va seguint el principal producte generat per la fàbrica: els fils. Un nombre important dels documents que es mostren eren fins ara inèdits, com en el cas de les sis bobines de filmacions en 8 mm de 1957-1958.

Mentrestant, al llarg de tot aquest 2007, ha continuat el procés per fer realitat l'explicació de la ciutat des del treball. Val la pena recordar-ho: el treball i les habilitats laborals han modelat la ciutat i han tingut un paper decisiu per superar maltempades, com les desfetes de 1714 i de 1939. Ara que es parla de reindustrialització, la mirada històrica des de les habilitats en el treball resulta encara més pertinent.

MUHBA Fabra i Coats es perfila com a futur espai museístic a la Nau F, on es troba ara dipositada la col·lecció formada amb els Amics, esperant les obres per rehabilitar-la.

Carmen Cazalla
MUHBA

REINVENTAR EL MUSEU DE BARCELONA. HISTÒRIA URBANA I DEMOCRÀCIA CULTURAL

En l'empeny per construir l'Europa dels ciutadans es posa d'immediat de manifest el paper cabdal de les ciutats i de la xarxa urbana, com a esquelet d'una identitat compartible, i el potencial dels museus de ciutat. La constatació també sembla vàlida per a d'altres àrees del món: els museus de ciutat creixen arreu com a *museus de la ciutadania*.

El Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) va néixer el 1943 a la Casa Padellàs i la plaça del Rei, després d'una llarga gestació. En les darreres dècades, el MUHBA s'ha configurat com un conjunt d'espais patrimonials estès per la ciutat, que ara cal poder teixir amb una visió de tot Barcelona, a la Casa Padellàs. Actualment, molts altres grans museus de ciutat d'Europa remodelen la seva seu central, de París a Frankfurt i Viena, de Copenhaguen a Berlín i Lisboa. Barcelona no és, per tant, un cas únic.

MUSEU “DE” LA CIUTAT. MUSEU “A” LA CIUTAT

Les seus del MUHBA mostren la colònia romana, amb les excavacions a la plaça del Rei, el Temple d'August i altres espais arqueològics; l'urbs medieval, amb el Palau Reial i el barri jueu; la ciutat de la literatura i les arts, amb la Casa Verdaguier de Vil·la Joana i la Casa del Guarda del Park Güell; i la Barcelona de l'era contemporània, amb quatre espais encara en obres: Fabra i Coats (el treball i la ciutat), Casa de l'Aigua (recursos i proveïment), Turó de la Rovira (guerra i postguerra) i Oliva Artés (metròpoli contemporània, en format museu laboratori).

Es tracta, doncs, d'un museu amb les sales per la ciutat, les quals no constitueixen àmbits estancs,

sinó polaritats entrelaçades. El MUHBA es fa així *museu de proximitat* sense perdre la condició de *museu de la ciutat*. Gràcies a aquesta doble escala, el Museu és un instrument de política urbana amb un potencial remarcable. El seu relat se situa dins dels paràmetres de la història urbana, de *Barcino* a l'alba del segle XXI, i permet relacionar els diferents replans de la vida a la metròpoli barcelonina, capital nacional de Catalunya, sense oblidar els vincles amb àmbits més amplis, en un món global.

EL NOU COR DEL MUSEU A LA CASA PADELLÀS

Però ara mateix el MUHBA no té cor, li falta un espai de síntesi on conflueixin espais i relats per tornar a bombejar-los en una síntesi oberta de la trajectòria de la ciutat. Li cal recuperar la Casa Padellàs com el que fou en temps d'Agustí Duran i Sanpere: un lloc per començar a interrogar Barcelona, una "casa de la història" amb la qual voldríem poder celebrar el 75è aniversari del Museu.

La primera impressió que tindrà el visitant al pati serà el gran rellotge dels flamencs de 1576 i que fins el 1864 va pautar la vida urbana. Al voltant del pati, amb la metàfora del temps que passa, hi haurà l'àgora i l'escola.

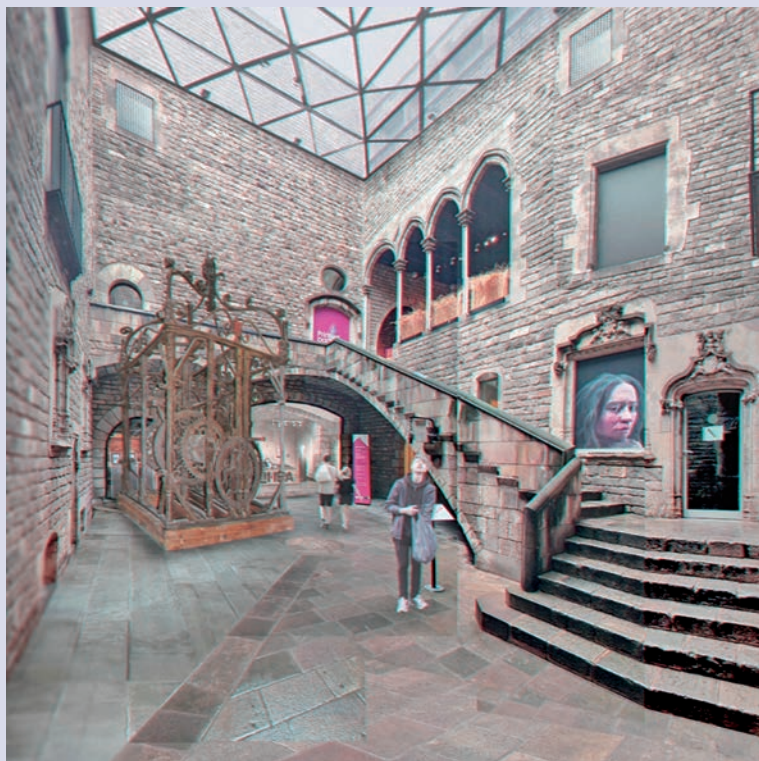
Museu àgora

L'àgora, d'accés obert i lliure, funcionarà com un basar d'idees, amb elements que incitin a imaginar alternatives per conèixer la ciutat: l'audiovisual *Això és Barcelona* a la sala d'actes, la *Carta històrica digital* per situar-se, el MUHBA virtual (amb les seues del museu en 3D), l'interactiu *Urbium Europae* (Europa des dels museus de ciutat), el *Mur de les memòries* (amb imatges i documents aportats pels ciutadans) i la llibreria.

Museu escola

A l'altra banda del pati hi haurà el Museu escola, seguint la tradició educativa catalana, tan deutora de Montessori, i tenint presents les *museum schools* dels Estats Units i, també, les aules dels museus de L'Havana. Com a element de suport, el Museu escola comptarà amb una secció de l'exposició de síntesi pensada per als més petits. Les estades d'escoles al museu estimularan la innovació educativa, en benefici de tots els altres escolars que efectuïn visites més breus.

Plànol del programa educatiu del MUHBA. *Interrogar Barcelona*. 2017-18

Prefiguració del pati de la Casa Padellàs, amb el Relloj de los Flamencos al fons

Barcelona flashback

En els dos pisos intermedis, l'exposició *Barcelona flashback* es perfila com una aproximació àgil a la història urbana, amb un relat plural i renovable. Hi ha antecedents prestigiosos, com l'exposició *ADN Amsterdam*. Volem oferir diferents formats de visita, dels 50 minuts a estades més llargues. *Barcelona flashback* tindrà quatre parts, la panoràmica, la històrica, la contemporània i la infantil, que el visitant podrà combinar com li convingui:

En primer lloc, (I) *Barcelona a vol d'ocell*, amb dues visions àmplies: la metròpoli actual, amb aproximacions al seu territori a través de les panoràmiques urbanes, i la plana barcelonina fa 7.500 anys, amb una visió dels primers agricultors del neolític.

A continuació, (II) *Vint segles de vida urbana*, per situar la trajectòria de la ciutat i poder interrogar tot seguit alguns moments i processos decisius, com el declivi imperial a *Barcino*, l'origen del municipi medieval, els conflictes amb la monarquia hispànica, els canvis tècnics i el moviment obrer, l'alba de l'urbanisme modern amb Cerdà, l'ambició modernista de capitalitat i Gaudí, l'impacte de la guerra i la resistència antifranquista o els efectes dels Jocs Olímpics. En total, vint nodes explicatius, amb les peces, imatges, cartografies i textos disposats com un còmic mural, i amb un fris més detallat, a sota, per als qui vulguin saber-ne més.

Després, (III) *Explorant Barcelona*, una radiografia geogràfica, per capes, dels paisatges urbans de la Barcelona present, descodificats segons les claus de l'economia i la societat, de l'arquitectura i l'urba-

nisme, de la banalitat i la creativitat, etc. Un espai per entrenar-se en la lectura de centres i perifèries, coherent amb les guies d'història del museu i amb les propostes d'itineraris i *trekkings* urbans generats pels seus estudis de postgrau.

Al final, (IV) *Barcelona amb ulls de nen*, amb objectes i jocs que suscitin converses entre petits i grans. De les olors de la cuina medieval (basant-se en els estudis del Museu sobre gastronomia històrica) a la rèplica de la maqueta del projecte de port franc exhibida en l'Exposició de 1929 i als ordinadors escolars de la dècada de 1980.

Centre de Recerca i Debat

Al pis superior de la Casa Padellàs, amb la bella galeria sobre la via Laietana i la plaça del Rei, hi haurà el mirador públic i el Centre de Recerca i Debat (CRED), amb l'arxiu, la biblioteca i sales de reunió. El CRED, funciona fa quasi una dècada com un punt de trobada amb universitats, entitats culturals, centres d'estudis locals i ciutadans.

El CRED és el *think tank* del Museu: les investigacions presentades en conferències, seminaris i postgraus nodreixen publicacions, exposicions grans i petites, visites i itineraris, estimulen un turisme alternatiu i proporcionen un *know how* exportable. Els usuaris del CRED hi troben un entorn creatiu i aquest cercle virtuós, que dissol fronteres entre recerca i divulgació, contribueix notablement a la sostenibilitat del centre de coneixement que ha de ser el MUHBA. Ara, per fi, podrà tenir un espai propi.

MIRALL I PORTAL DE BARCELONA

Amb la Casa Padellàs com a nucli vertebrador d'un museu amb les sales per tota la ciutat, el MUHBA aspira a veure's reconegut, ara que farà 75 anys, com un equipament estratègic, mirall i portal de Barcelona i els seus barris. La innovació en història, patrimoni i ciutadania fa del museu un centre de R+D en la reinvençió de la ciutat del segle XXI, com a pont assentat sobre el patrimoni entre l'apropiació ciutadana de la història urbana i una major democràcia cultural, en la línia de la *Declaració de Barcelona sobre els museus de ciutat d'Europa*.

(Versió breu de l'article publicat per l'ICOM a *Camoc Museums of Cities Review*, 03/2017)

Joan Roca i Albert
MUHBA

TRACES I CALIDOSCOPIES LITERARIS DE BARCELONA

Interior de Vil·la Joana, accés a la torre

Per als lectors la literatura forma part de la vida quotidiana. D'una manera real i concreta, material, tangible. Perquè ens reconeixem tot sovint en els textos que llegim; perquè el que vivim ens torna a la memòria paraules que hem llegit, que adquireixen una significació plena aleshores, en il·luminar-nos l'experiència.

És també per això que a Vil·la Joana es dedica la primera de les sales del capítol sobre la literatura a fer-ne visibles diversos aspectes de la presència diària. I, en coherència, que s'inspiren en aquest mateix propòsit algunes de les activitats que hi tenen lloc, com els cicles *Traces literàries* i *Calidoscopis literaris*.

De vegades la lectura d'una obra literària ens il·lumina sobre un moment, un espai o uns fets històrics amb tanta força com la recerca més documentada. A través dels *Calidoscopis literaris* es proposa anar fent memòria d'algunes d'aquestes obres i, en fer-ho, d'aquell aspecte amb què es relacionen en cada cas. Així, al primer dels calidoscopis es va recordar

La febre d'or de Narcís Oller i la crisi econòmica a la Barcelona de finals del segle XIX, de la mà de Martín Rodrigo Alharilla, Pere Gabriel i Magí Sunyer: l'entrecruament de mirades d'un historiador de l'economia, un historiador i un estudiós de la literatura oferia una aproximació interdisciplinària des de l'obra cap a aquell període, de la història a la ficció literària.

Altres calidoscopis han estat una mirada sobre el Poblenou d'abans des de la novel·la *Suburbi* de Xavier Benguerel o l'evocació de la Barcelona de postguerra a partir de la tetralogia *La terra prohibida* de Manuel de Pedrolo. I se'n preparen sobre la història de la dona barcelonina des de la lectura de *Ramona*, adéu de Montserrat Roig i sobre el contrast entre la Barcelona culta i la Barcelona baixa a través de l'adaptació del *Pigmalió* de Shaw per Joan Oliver. Amb el temps s'espera que els calidoscopis vagin construint una veritable antologia barcelonina de clàssics de la literatura catalana.

El plantejament de *Traces literàries* és, en certa mesura, l'invers. Un fet puntual de relleu esdevingut a Barcelona serveix de pretext per compartir una lliçó d'història i algunes de les lectures que n'han fet els escriptors i altres artistes.

El 25 de novembre del 1905 van tenir lloc els anomenats Fets del *Cu-Cut!*: un escamot d'oficials de l'exèrcit espanyol va assaltar la redacció del setmanari satíric en resposta a un acudit que van considerar ofensiu. La historiadora Carme Ferré, el periodista Francesc Canosa i l'humorista gràfic Jaume Capdevila, els van evocar, i parlant d'un segle enrer també ajudaren a valorar el present més immediat.

Unes segones traces van recordar el segrest de l'autobús de Torre Baró del 7 de maig de 1978 i el reflex dels moviments veïnals en el fotoperiodisme i en la literatura, especialment en gèneres periodístics. El diàleg entre l'historiador Marc Andreu, el fotògraf Jordi Secall i el periodista i escriptor David Castillo va donar peu a una sessió farcida de testimonis personals i ull crític, per damunt de tota expectativa. El fet puntual que protagonitzarà les pròximes traces no serà menys apassionant: la mort de Gaudí el 10 de juny del 1926. Així, de fet en fet a les traces, d'obra en obra als calidoscopis, es constata una vegada i una altra a Vil·la Joana la sorprenent capacitat de la lectura d'alimentar la memòria i d'interpretar la realitat.

Oriol Izquierdo
Universitat Ramon Llull

L'ART D'ITINERAR

En una Barcelona que no para d'interrogar-se sobre el seu futur i on els ritmes de l'actualitat es fan cada vegada més vertiginosos, sembla més necessari que mai disposar de nous relats per entendre la ciutat i la seva història. Uns relats que ens facin redescobrir i interpretar el significat de les coses que ens trobem pel carrer, que permetin veure-les en perspectiva, que expliquin els processos de canvi i continuïtat de les realitats urbanes, que estimulin el pensament i neutralitzin els efectes de la banalització.

En el marc de la seva aposta per contribuir a renovar i difondre aquests relats de ciutat, el MUHBA ha organitzat la segona edició del curs «Relats urbans, teoria i pràctica de l'itinerari històric», amb l'objectiu d'oferir una formació especialitzada per a la ideació i la interpretació d'itineraris històrics urbans. L'itinerari urbà és un dels formats amb més potencial de generació de coneixement sobre la ciutat, però també és un format complex, amb implicacions tan diverses com les situacions que ens podem trobar pel carrer, que requereix una formació i un entrenament específics.

El que proposa el curs és perfilar un mètode per a la construcció d'itineraris històrics en què el contingut es casa amb la forma, a partir de la convergència de tres perspectives disciplinàries. En primer lloc, la història urbana: com es construeix un relat

© Pep Herrero, 2010

Itinerari Diagonal/Bcn del MUHBA

coherent i rigorós sobre el passat de la ciutat, a partir de les fonts directes i indirectes, l'anàlisi crítica de la historiografia i les contribucions per interpretar el passat provinents d'àmbits com l'arqueologia, l'urbanisme, la demografia i l'economia, entre altres. En segon lloc, els estudis sobre el patrimoni, amb tot el discurs sobre les modalitats de creació, intervenció i representació del patrimoni històric, decisives en el procés de construcció de la mirada, i amb anàlisis de detall de les diferents capes patrimonials que hi ha a la ciutat. I en tercer lloc, les arts dramàtiques, amb les implicacions escèniques, dramàtiques i interpretatives tan

determinants a l'hora de fer un itinerari amb públic. Un itinerari s'entén, per tant, com la síntesi entre totes aquestes aportacions, una síntesi que té com a objectiu projectar de forma eficaç el relat històric sobre l'espai urbà i els seus pòsits patrimonials. Ben construït i interpretat, un itinerari es pot convertir en una veritable *performance* de carrer, en la qual el guia es converteix en un actor que encarna, amb les seves paraules i els seus passos, la relació complexa entre espais, relats i persones.

A més d'aquest plantejament experimental, el curs té també el privilegi de comptar amb un professorat que treballa en la primera línia dels diferents debats sobre la història urbana i el patrimoni a la ciutat, tant en el camp acadèmic com en el professional. En definitiva, amb el curs de relats urbans, el Museu vol contribuir de manera decidida a la construcció i difusió de punts de vista innovadors sobre la ciutat i la seva trajectòria històrica, aprofitant tot el potencial del format d'itinerari per crear propostes originals, atractives i de qualitat.

Andrea Manenti

Coordinador del postgrau
Relats Urbans

© Pep Herrero, 2010

MOSAICS, DE LA BARCINO ROMANA A LES BARRAQUES DEL CARMEL

Entre els dies 16 i 20 d'octubre Barcelona va acollir el 13è Congrés Internacional de Mosaics, organitzat pel Comitè Internacional de Conservació de Mosaics i el Servei d'Arqueologia de Barcelona amb el suport de la Getty Foundation. El Congrés es va celebrar al Born Centre de Cultura i Memòria, on especialistes de diverses disciplines de 35 països van presentar, en forma de comunicació, pòster o vídeo, els estudis i pràctiques més recents sobre la conservació, el manteniment i la presentació de mosaics. En aquesta edició Barcelona plantejava obrir la mirada sobre els mosaics de totes les èpoques i es feia la següent pregunta: «Què entenem per mosaic? Conservar mosaics antics i moderns». D'aquesta manera s'incloïen, a diferència d'edicions anteriors, el trenca-dís, els paviments hidràulics, els de Nolla o el terratzo.

En aquesta línia, el Servei d'Arqueologia va obrir la primera sessió explicant el projecte «El mosaic del meu barri», una crida a la participació de la ciutadania que permet alimentar una base de dades on es recull el testimoni de mosaics conservats en domicilis particulars o a la via pública (<http://ajuntament.barcelona.cat/arqueologiabarcelona/mosaics/>). El MUHBA va ser-hi present; l'equip de conservació-restauració va presentar la feina desenvolupada en favor de la conservació dels mosaics que tutela aquesta institució durant els seus gairebé 75 anys d'existència, determinant-se en el programa de conservació preventiva que s'ha dut a terme en les dues darreres dècades. Es va destacar, d'una banda, com el procés fins a la museïtzació no està exempt de riscos per a la integritat dels mosaics i, de l'altra, com la ubicació sota el nivell de carrer actual i en contacte directe amb el sòl fa que aquests mosaics estiguin afectats per humitats, microorganismes, vibracions o contaminants. Per últim, es van explicar els sistemes de control d'aquests agents nocius mitjançant el manteniment, l'estudi i el monitoratge.

©3peus taller de topografia, 2017

Ortofotografia del mosaic romà *opus sectile* de la *fullonica* (establiment dedicat a rentar i tenyir la roba), a MUHBA Plaça del Rei. MHCB 3473

Es va fer referència als mosaics dels jaciments de la plaça del Rei, el carrer de la Fruita, el carrer Avinyó i la plaça d'Antoni Maura, corresponents a època romana i tardoantiga, però també als mosaics fets a base de rajoles amb què van pavimentar les barraques els habitants del turó de la Rovira, a l'àrea del Carmel. Mosaics de fa 2000 anys i mosaics fets tan sols fa 60 o 70 anys que són testimoni de la història de la ciutat i dels seus ciutadans. El MUHBA va completar la seva contribució al congrés amb les visites

als jaciments, ofertes als assistents i amb el lliurament d'una fitxa tècnica dels mosaics conservats al jaciment de la plaça del Rei, realitzada per Julia Beltrán.

El repte de futur serà continuar conservant els mosaics antics i treballar per protegir i donar a conèixer els més moderns que també formen part del nostre llegat històric.

Lídia Font i Pagès
MUHBA

OFRENES DE LA RAMBLA, EL REpte DE LA MEMÒRIA

© MUHBA, autora: Teresa Soldino, 2017

Ofrenes de condol al pla de l'Ós. Barcelona 2017

Arran de l'atemptat del 17 d'agost, es va prendre la iniciativa de documentar les mostres de condol que espontàniament la ciutadania i els visitants estaven dipositant a la Rambla. Aquestes ofrenes i escrits es distribuïen des de Canaletes fins al pla de l'Ós i calia registrar-ne la composició i la ubicació, perquè en alguns casos aquesta era la dada que les relacionava específicament amb alguna de les víctimes. Per conservar aquest vincle entre els objectes i l'espai es va adaptar el sistema de registre arqueològic, vinculant les fitxes descriptives de cada punt amb un catàleg fotogràfic i amb una planimetria on se situava cada element. En total es van identificar 150 punts de condol i es va generar un document que va servir com a pauta per a la recuperació sistemàtica dels objectes i documents, així com per al tractament posterior. La recollida de les ofrenes, feta en col·laboració amb l'Arxiu Municipal Contemporani, Tallers Municipals i Serveis de Neteja, va concloure l'etapa de treball de camp amb la recuperació de més de 5000 objectes. En el decurs dels treballs es van tenir presents les tasques desenvolupades en altres ciutats víctimes d'atacs similars, com ara Madrid, París o

Manchester. A totes elles s'havia tingut la voluntat d'estudiar la resposta ciutadana, si bé en cada cas s'havia actuat de manera diferent, generant metodologies adaptades a les circumstàncies específiques. El contacte entre alguns dels especialistes que hi han treballat i el MUHBA ha obert la via a compartir experiències per establir protocols de treball comuns i es pot interpretar com un reconeixement de la feina feta.

L'etapa següent, la gestió dels objectes i la informació que puguin proporcionar, s'ha iniciat amb la confecció d'un inventari detallat. L'objectiu immediat dels treballs ha de ser comprendre la resposta ciutadana i conservar-ne la memòria. Posteriorment, amb la col·laboració d'especialistes en diferents matèries i l'estudi d'altres fonts, com la resposta a les xarxes socials, es podran fer lectures més exhaustives del fenomen: des de l'evolució dels missatges, que passen del condol a la crítica política, fins a l'aprofitament de la tragèdia, visible en l'aparició d'ofrenes comercialitzades en massa i de propaganda d'entitats civils i religioses. Les conclusions d'aquesta recerca s'hauran d'integrar en un estudi més ampli sobre l'atemptat, que expliqui tota

la complexitat d'un esdeveniment d'aquest abast.

La resposta del Museu als fets d'agost ha estat una mostra més de la seva evolució durant 75 anys, amb la iniciativa de documentar el present, pensant en les necessitats de la societat i del museu de demà. El Museu ha estat així un actor municipal capaç d'interactuar amb entitats d'altres àmbits per cobrir requeriments molt específics de la ciutat, entre la història i la memòria i amb efectes inesperats. En aquest cas ha estat, de manera no premeditada, una eina capaç d'oferir un cert consol a la gent per garantir que els seus sentiments, expressats a través d'objectes i escrits, han estat valorats.

Val a dir que aquestes noves capacitats han estat percebudes per la ciutadania, tant per l'increment en l'interès mediàtic i les mostres d'agraïment rebudes durant la recollida com per l'increment en l'oferiment al museu d'elements contemporanis de tota mena perquè siguin testimoni de la història de la ciutat.

Daniel Alcubierre
MUHBA

LA PROCESSÓ DEL DIA DE RAMS

L'exposició *Imatges per creure. Catòlics i protestants a Europa i Barcelona, segles XVI-XVIII* organitzada pel MUHBA amb motiu dels 500 anys de la publicació de les 95 tesis de Luter, origen de la Reforma Protestant i de la posterior Contrareforma catòlica, ha posat l'èmfasi en la importància de la imatge en general i del gravat en particular com a vehicle fonamental de reforç del combat intel·lectual entre reforma i contrareforma. L'exposició també dedica tot un àmbit a mostrar la forta empremta de les celebracions religioses en l'espai públic de la Barcelona moderna i aquesta peça n'és un dels testimonis més remarcables.

L'exposició ha permès desplegar-la i mostrar-la al públic completament desenrotllada per primera vegada, en una espectacular vitrina que ocupa gairebé tota la llargada de la capella de santa Àgata. Un rotlle que assoleix els 20 metres de llarg i que descriu gràficament, amb molta precisió, el desenvolupament de la processó que es feia el diumenge de rams a Barcelona i que sortia del convent del Bonsuccés. L'organitzava la Venerable i Il·lustre Arxiconfraria de la Mare de Déu dels Dolors i hi prenien part diversos gremis com ara els serrallers, els teixidors de lli, els corders, els hortolans, els "elois" o els "esteves", cada un d'ells a càrrec d'un pas o misteri.

Encapçala la processó un grup de manaires vistosament vestits "a la romana". Vénen després successives filades de confreres, músics, membres de les juntes dels gremis amb indumentària civil, passos, deixuplinants, etc. Cap a la meitat, la representació del palau reial amb la noblesa asseguda al davant per veure passar la processó. La tanquen el pas de la Mare de Déu dels Dolors, els majorals i un grup de

soldats, tot i que l'autor hi afegeix la representació anecdòtica de la gent que es retira i d'una parella a punt d'entrar a casa seva.

El Museu posseeix un altre rotlle de característiques similars que representa la processó del diumenge de passió, l'anterior al de rams (MHCB 8288).

Ens preguntem quina devia ser la funció d'aquest tipus de rotlles, més enllà de la purament descriptiva. Potser —és tan sols una hipòtesi— van servir per a recordar i fixar l'ordre i la composició del seguici. O potser la processó d'aquell any 1709, en plena Guerra de Successió amb Carles III present a Barcelona, va tenir alguna significació especial que calia retenir. En qualsevol cas, la representació de desfilades, processons i seguicis com aquest té una llarga tradició iconogràfica de la qual n'hi ha exemples a Europa i a l'Amèrica hispànica des del segle XVII i que s'acaba difonent entre el XVIII i el XIX mitjançant el gravat i popularitzant entre nosaltres mitjançant els anomenats fulls de rengle. Al Museu Frederic Marès de Barcelona es conserva un gravat que representa aquesta mateixa processó de diumenge de rams. Ambdues representacions (la dibuixada del MUHBA i la gravada del MFM) són plenament concordants.

Josep Bracons i Clapés
MUHBA

MHCB 7616

Processó de diumenge de rams de la confraria de la Mare de Déu dels Dolors

Autor: Guillem Reig

Data: 1709

Materials i tècnica: Aquarel·la i tinta sobre paper.

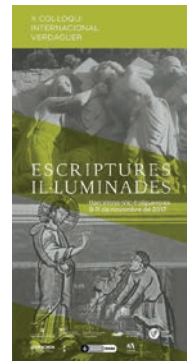
Dimensions: 20 x 2.000 cm.

Procedència: donació vídua Roura (1963).

Esriptures il·luminades

El dijous 9 de novembre de 2017 tenia lloc a Vil·la Joana la inauguració i la primera de les tres jornades del *X Col·loqui Internacional Verdaguer. Esriptures il·luminades*. Els parlaments inaugurals de Joan Roca (pel MUHBA) i de Ramon Pinyol i Torrents (per la Societat Verdaguer, organitzadora del Col·loqui) van remarcar oportunament el valor de l'acte tant per al compte del verdaguerisme acadèmic com per al de la Vil·la Joana esdevinguda *casa de la literatura* a través de Verdaguer —el Verdaguer darrer que va anar a buscar-hi empara.

Josep Maria Domingo
Universitat de Barcelona

La renovació dels museus de ciutat a Europa

El 23 d'octubre es va celebrar la III jornada *Reinventar el museu de la ciutat*, convocada com a reunió sectorial del City History Museums and Research Network of Europe i oberta al públic. Hi van prendre part l'Helsingin Kaupunginmuseo, l'Stadtmuseum Berlin i el Lëtzebuerg City Museum, a més de Tim Marshall de l'Oxford Brookes University, Carlo Travaglini del CROMA (Roma) i Renée Kistemaker, secretària de la xarxa. La discussió dels projectes de reforma de la seu principal dels museus esmentats, on s'ubica el seu nucli vertebrador, va propiciar un pas endavant a l'hora de repensar institucionalment els museus de ciutat, que es troben a cavall de les polítiques culturals i de les polítiques urbanes i que tenen un gran potencial per aconseguir espais i relats oberts i integradors d'un públic divers. En la segona part de la jornada s'abordà el dilema entre plantejament temàtic i estructuració cronològica de l'exposició estable: dues opcions que, de fet, no són excloents.

Maqueta per a l'exposició del MUHBA a Casa Padellàs

Redacció MUHBA

Gent de la Casa Gran (1977-1983)

Durant els mesos de febrer i març de 2017, l'Associació Consell de Cent i el MUHBA organitzaren un primer cicle de conferències per analitzar i discutir les iniciatives, els plans i les propostes promogudes per l'Ajuntament de Barcelona a la ciutat durant la transició democràtica i fins a les eleccions municipals de 1979 buscant, en aquest cas, donar la veu als tècnics més que als polítics, per aconseguir una nova aproximació. El cicle ha estat coordinat per Eugeni Forradellas, Joan Fuster, Carme San Miguel i Joan Roca.

Tot un seguit de protagonistes d'aquell moment històric, raó del títol Gent de la Casa Gran, explicaren els processos viscuts i les problemàtiques generades entorn de la gestió i de les transformacions produïdes aquells anys a l'Ajuntament de Barcelona, en camps com l'urbanisme, la planificació i les finances. Altres temes com, per exemple, els referents a serveis a les persones i cultura seran tractats en un proper cicle.

Després de les intervencions generals introductòries a les temàtiques plantejades, es generà un debat centrat sobretot en el paper dels funcionaris, gestors i tècnics presents en aquell moment històric i implicats en la gestió de la Casa Gran, a fi de documentar experiències i, alhora, visualitzar algunes de les problemàtiques que fins ara no han quedat registrades en la bibliografia existent.

L'Ajuntament de Barcelona engalanat

Música per honorar Déu i delectar l'ànima

Amb les reformes protestants no es va prendre una posició única respecte a la música religiosa. Ulrich Zwingli (1484-1531) va decidir prescindir de la música i ni tan sols l'orgue es va permetre. Jean Calví (1509-1564) considerà que, amb algunes adaptacions, les formes musicals anteriors podien continuar tenint un paper en els serveis religiosos. S'escrigueren els textos en francès, es deixà l'orgue a banda i es preferí la música a una veu, fins que nasqué la salmòdia francesa.

En canvi, Martin Luter (1483-1546) impulsà la participació activa dels fidels en el servei religiós, propiciant la professionalització dels músics, introduint la formació musical a les escoles i creant classes de música nocturnes per a adults. Es donà nova vida a melodies populars profanes canviant-los els textos i nasqué el coral. L'orgue es convertí en l'instrument de culte per excel·lència, alhora que introduïa el cant coral donant el to als feligresos.

Concert a la capella Santa Àgata

Amb motiu de l'exposició *Imatges per creure*, el MUHBA ha programat diversos concerts a la capella de Santa Àgata. El primer, a càrrec de *Canendi elegàntia* i dirigit per Francesc Garrigosa, oferí obres de dos organistes de la catedral de Barcelona del segle XVI: Pere Vilà i Pere Alberch Vila, que van treballar a València sota la influència de Mateu Fletxa el Vell. El segon concert, interpretat pel *cor GAC*, dirigit per Laia Santanach i sota la batuta de Lluís Vilamajó, proposà obres que recollien el llegat polifònic del Renaixement portant-lo al llenguatge propi del Barroc. El darrer concert, a càrrec del *Conjunt de Música Antiga de l'ESMUC* i l'*ensemble vocal Cantòria*, ens oferí un repertori d'obres de compositors catòlics i protestants.

Teresa Macià
MUHBA

iN MUSEU. El museu que no s'ensenyà

Peces conservades al Centre de Col·leccions

Periòdicament el MUHBA organitza des de fa anys visites per espais habitualment no oberts al públic; els magatzems, les reserves, les zones de treball i fins i tot algunes exposicions en procés de muntatge, una mena d'"obert per obres". L'objectiu és mostrar la riquesa de les col·leccions de la institució i explicar la diversitat de professionals i processos de treball que internament fa el museu.

Ara, per iniciativa de l'Institut de Cultura de Barcelona i amb voluntat de programar-se cíclicament, s'ha organitzat al desembre de 2017 la jornada iN MUSEU, dedicada a la visita dels museus per dins. El MUHBA ha ideat dos recorreguts interns; un al Centre de Col·leccions de Zona Franca i l'altre a MUHBA Plaça del Rei i la casa Padellàs, la seva seu principal. El Centre de Col·leccions es dedica a la conservació, recerca, difusió i magatzem dels objectes no exposats que formen part de les col·leccions del MUHBA i acull l'Arxiu Arqueològic, amb els materials arqueològics revinguts del subsòl de la ciutat. Mentre es visiten aquests espais restringits, diversos especialistes expliquen els treballs específics de conservació i restauració.

Al conjunt monumental de la plaça del Rei, la visita consisteix en fer una mirada pel passat, present i futur del MUHBA tot circulant per espais que no formen part del recorregut públic, com el pas de ronda de la muralla romano-comtal o la visita al rellotge "dels flamencs", de 1576. Es fa una pinzellada de les tasques de conservació preventiva de les restes del subsòl del museu, es presenta el projecte vigent de recerca sobre la caracterització i evolució històrico-arquitectònica del Palau Reial Major i es mostra el projecte, que s'executarà en els propers anys, de renovació conceptual, museogràfica i espacial de la seu principal del MUHBA a la Casa Padellàs.

Mònica Blasco
MUHBA

Redacció MUHBA

UN NOU PAS CAP AL MUSEU VIRTUAL

Bona part dels museus d'arreu dediquen recursos humans i econòmics considerables a idear i produir exposicions temporals per poder desenvolupar en profunditat temes poc o gens tractats en les seves museografies permanents. En alguns casos els recursos esmerçats són molts. Tanmateix, sovint hom es planteja si compensa tant d'esforç per a un resultat efímer. El Museu d'Història de Barcelona, com també ho fan altres museus, tendeix a allargar les exposicions temporals que organitza més enllà dels sis mesos, sovint fins a nou, justament per equilibrar la relació entre els recursos esmerçats i l'ús cultural i social de l'exposició. Els indicadors d'èxit d'una exposició són difícils de quantificar a banda del nombre de visitants, però no hi ha dubte que l'aprofitament de la mostra en l'àmbit escolar i acadèmic (cadascú en el seu nivell), els articles i llibres publicats, les recerques o les tesis que s'han iniciat o inspirat estirant el fil d'un tema tractat, o la repercussió en els mitjans de comunicació són evidències d'un plantejament expositiu reeixit. Es tracta, en suma, de bastir un discurs rigorós i un punt de vista ben elaborat, amb una selecció de peces adequada, i de produir els elements i els materials museogràfics necessaris per transmetre el discurs i, amb tot plegat, ser capaç de transferir-lo a diverses esferes de la societat.

És precisament la voluntat de facilitar i perllongar l'accés a les exposicions temporals més enllà de la seva data final un dels estímuls que han menat el MUHBA a explorar un nou format expositiu: el *tour* o visita virtual, disponible al web del museu, que es produeix a partir de la mostra física i instal·lada en un dels seus espais. Ara per ara hi ha disponibles les visites virtuals de dues de les exposicions del 2015 i el 2016, *Hagadàs Barcelona. L'esplendor jueva del gòtic català i Primers pagesos/Bcn. La gran innovació fa 7.500 anys*, i és imminent la incorporació del *tour* virtual de *Catòlics i protestants a Europa i Barcelona, segles XVI-XVIII*, l'exposició temporal oberta al saló del Tinell fins al 14 de gener de 2018.

És un format incipient i segurament millorable, però proporciona a un cost raonable la possibilitat de visitar una exposició sense haver de desplaçar-se al museu i de tenir a disposició uns continguts, ben organitzats segons un guió, sense cap limitació. A partir d'un seguit de fotografies en 360° enllaçades que registren la totalitat de l'exposició, la visita virtual simula l'espai museogràfic i la sensació de recórrer-lo en tres dimensions, accedint amb bona resolució a totes les peces, les imatges, els textos, els gràfics i els audiovisuals que han format

part de l'exposició física. El visitant virtual va decidint el recorregut, com si deambulés per l'espai real, així com el temps que inverteix en cada part; també s'aproxima i, en certa manera, percep l'atmosfera creada pel disseny de l'espai, el mobiliari, els efectes museogràfics i el grafisme.

Els *tours* virtuals de les exposicions temporals són una eina que captura i atrapa uns projectes altrament efímers i els dota, per tant, d'una segona vida a la xarxa tan llarga com es vulgui. Són un primer pas cap a la construcció del MUHBA museu virtual, al qual en un futur no gaire llunyà s'afegiran els espais patrimonials i les exposicions permanents per ser visitables de forma remota i que també incorporarà de manera progressiva les col·leccions consultables en línia.

Mònica Blasco
MUHBA

COL·LECCIONS EN LÍNIA

Ja són molt avançats els treballs que han de permetre, en un futur immediat, obrir la finestra des d'on es podrà consultar i recercar en línia sobre les col·leccions del museu. És un objectiu llargament desitjat i molt necessari per tal de reforçar la difusió de les nostres col·leccions i expandir-ne el coneixement. La iniciativa es duu a terme comptant amb la cobertura i el suport tècnic proporcionat per la Direcció de Memòria, Història i Patrimoni de l'ICUB. S'hi està treballant des de fa

Llàntia amb un peix. Segle VI. MHCB 16318

alguns anys, depurant la base de dades, enriquint-la, unificant els criteris de documentació de les peces i millorant la qualitat de les imatges que tothom podrà visualitzar. Un esforç tan considerable com necessari que ben aviat es concretarà en una primera entrega. Es podran consultar en línia totes les peces que formen part de l'exposició permanent del conjunt monumental de la Plaça del Rei i de la necròpolis de Vil·la de Madrid, més una generosa mostra dels fons contemporanis cedits pels Amics de la Fabra i Coats.

Peces del fons MUHBA Fabra i Coats

Es vol subratllar així la diversitat i l'abast ampli de les col·leccions del MUHBA. Seguiran noves onades fins a completar, en uns anys, la pràctica totalitat de la col·lecció.

Josep Bracons i Clapés
MUHBA

NÚVOL DE PUNTS I PATRIMONI

Des de 2012 el MUHBA ha estat documentant part dels seus espais patrimonials mitjançant l'ús de l'escàner làser terrestre (TLS), amb la participació del Laboratori de Modelització Virtual de la Ciutat (LMVC) de la UPC. El TLS permet registrar la geometria d'un espai de forma molt ràpida i precisa, prenent fins a 11000 mesures per segon, una cada 2mm. Un registre tan acurat (del saló del Tinell s'han mesurat més de 125 milions de punts) seria impossible d'assolir amb mitjans tradicionals. El funcionament de l'escàner es basa en l'emissió de raigs làser cap a les superfícies del seu voltant; la informació que es recull sobre la orientació dels raigs i la distància que recorren permet determinar les coordenades dels punts on impacten. Aquestes dades numèriques es poden representar gràficament per facilitar-ne la interpretació, creant un model tridimensional que es coneix com a núvol de punts. Els models resultants són d'utilitat en diferents àrees: com a eina de documentació permeten conèixer amb gran exac-

Núvol de punts de la Foneria Parés. Barcelona, 2017

titud la geometria i l'arquitectura dels espais patrimonials, ja que la quantitat de dades recollides revela detalls inapreciables a ull nu. En el camp de la conservació faciliten la detecció d'alteracions i deformacions estructurals perquè es poden comparar núvols elaborats periòdicament, sobre els quals és possible aplicar eines d'anàlisi matemàtica atès que estan formats per dades numèriques. D'altra banda, serveixen com a base per desenvolupar recursos de difusió, com a il·lustracions i aplicacions de realitat virtual o realitat augmentada i també per crear reproduccions d'elements patrimonials mitjançant la impressió 3D, com la porta dels Pavellons de la Finca Güell que es pot veure a la seu del MUHBA a Vil·la Joana.

Fins al moment, el MUHBA i l'LMVC han escanejat el Temple d'August, la Casa del Guarda del Park Güell, la Sala de Calderes de l'espai Fabra Coats i part del conjunt monumental de la plaça del Rei. I recentment, amb la col·laboració del Districte de Sant Martí, s'ha documentat la Casa Parés, un espai industrial del segle XIX. Tots s'incorporaran, un cop completats, al Museu virtual.

Daniel Alcubirre
MUHBA

EIX PERE IV, SENyalÍSTICA PER DEFINIR UN PAISATGE

Panoràmica de l'Eix Pere IV a l'alçada del carrer de Batista, dibuix d'Andrea Manenti

El projecte d'instal·lació de fites amb continguts històrico-patrimonials a l'eix Pere IV és el fruit d'una recerca documental i bibliogràfica que ha estat amantent a les darreres reflexions d'historiadors, urbanistes i historiadors de l'art que s'han interessat pel llevant barceloní en època industrial.

L'itinerari vol posar en valor el passat fabril de l'eix Pere IV, un dels grans patrimonis i paisatges històrics de la contemporaneïtat industrial a Barcelona. En total es tracta de 16 plafons –10 dels quals seran instal·lats en una primera fase– que conviden a llegir textos curts i concisos. S'acompanyen d'imatges històriques, en algun cas inèdites, fruit d'una intensa recerca arxivística, i s'inclouen panoràmiques de situació que ubiquen diferents elements patrimonials. Cada plafó té lògica per si mateix i, per tant, no és prescriptiu seguir l'itinerari per a comprendre el contingut. A més, l'itinerari proposat és reversible; funciona tant en el sentit Besòs-Llobregat com Llobregat-Besòs. Per aquesta raó, els plafons dels extrems introdueixen el carrer al vianant. Mentre que la majoria de plafons remet a elements patrimonials, n'hi ha alguns que contextualitzen la fisonomia de petits trams del carrer. Pere IV és un eix amb volumetries

d'edificis i usos sensiblement canviants al llarg del seu recorregut.

Aquest projecte ve avalat per les actuacions anteriors del MUHBA en aquest espai: la Guia d'Història Urbana *Poblenou/BCN. L'Eix Pere IV i la Diagonal* (editada el 2012); l'experiència i resultats del Màster en Intervenció i Gestió del Paisatge i el Patrimoni (MUHBA-UAB); l'exposició-laboratori "Interrogar l'eix de Pere IV" (2015); i l'itinerari "El carrer de Pere IV, espina dorsal del Poblenou industrial" (2016).

A la vegada, l'apreciació d'un conjunt, l'eix Pere IV, que té valors culturals i simbòlics col·lectius respon a les demandes i suggeriments de la ciutadania, formulades –entre d'altres– per l'AVV Poblenou i la plataforma Taula Eix Pere IV. D'aquesta manera, l'itinerari persegueix fixar llocs de memòria i fites patrimonials però també emplaça el vianant a preguntar-se pel passat, per la transformació i per les possibilitats en el futur de l'eix. La radical transformació de l'eix Pere IV a les darreres dècades –que han dut a la indústria i als tallers, encara preeminents fa tot just 25 anys, fins a una posició testimonial en el carrer– fan especialment indicada una intervenció d'aquest tipus. Els plafons són tan sols un dels elements que poden contribuir a resituar de cara al futur el llegat industrial: fàbriques, fàbriques, tallers, habitatges i els testimonis de les condicions de vida i les relacions sociolaborals de l'era fabril. Avui, la remodelació del tram central del carrer Pere IV i la posada en marxa de la primera *superilla*, que afecta el tram Badajoz-Llacuna, són oportunitats per introduir elements d'explicació sobre la història de l'espai on s'intervé.

Fites del carrer. Disseny d'Andrea Manenti

Lluís Sales i Favà
Historiador

BON PASTOR I L'HABITATGE OBRER

Amb el propòsit que la història de les majories socials formi part del que les ciutats mostren a ciutadans i visitants, la incorporació de l'era industrial no pot oblidar les condicions de vida obrera, amb l'habitatge com una de les seves manifestacions més clares. No són poques les colònies industrials museïtzades, sobretot en el cas d'entorns rurals.

© Helsingin Kaupunginmuseo

Työväenasuntomuseo, Museu de la Ciutat d'Hèlsinki

No és tan freqüent, en canvi, que es mostri com es plantejava, de manera general, la qüestió de l'habitatge popular a les grans ciutats. Aquest és el cas, a Finlàndia, del Työväenasuntomuseo, el Museu de l'Habitatge Obrer, que constitueix una de les múltiples seus amb què compta el Museu de la Ciutat d'Hèlsinki. La seva incorporació al Museu ha permès de conservar part del primer conjunt de cases populars construït per la ciutat en 1909, quan Finlàndia encara era part de l'Imperi Rus. L'espai museïtzat el conformen nou cases d'una sola habitació, ben documentades per mostrar la vida que s'hi feia en diferents dates del segle XX, com es pot veure al seu web.

En haver-se mantingut dues fileres d'habitatges, s'ha pogut mantenir un dels pocs patis de cases de fusta que queden a Hèlsinki, per bé que tan sols una de les fileres, la dedicada al Museu, sigui d'ús públic. El paral·lisme és sorprenent amb Barcelona, on es replica la situació al Bon Pastor: és l'espai entre les dues fileres de cases el que permet de copsar com eren les Cases Barates.

La museïtzació proposada pel Museu de la Ciutat d'Hèlsinki segueix pautes més etnogràfiques que històriques, mostrant amb detall com vivien les famílies que hi habitaven en diferents moments del nou-cents, amb una restitució rigorosa. No hi és tan intensa, en canvi, la preocupació per explicar com es passa històricament

d'una condició a una altra en la vida obrera, de la duresa extrema de principis del nou-cents a les conquestes socials aconseguides unes dècades després.

A Barcelona, al Bon Pastor, ens trobem també davant la primera promoció pública d'habitatge, formada pels quatre polígons de cases barates fetes per real·lotjar barraquistes afectats per l'Exposició Internacional de 1929. Ara, en una fase avançada del procés de remodelació del barri, hi ha la possibilitat de conservar algunes cases com a espai patrimonial. La intervenció, en en la qual el Districte de Sant Andreu i l'empresa pública municipal Bimsa han tingut molt en compte els criteris del Museu, anirà seguida de la museïtzació de quatre habitatges, per mostrar-ne de la manera més rigorosa possible l'estat en 1930, 1955, 1980 i 2015.

Voldríem que l'aposta de Barcelona fos exactament la complementària del Museu d'Hèlsinki, mirant de situar les cases dins la història urbana general. Aquest és també el punt de vista de l'Associació de Veïns del Bon Pastor, que a través de Salvador Angosto ha reivindicat la incorporació d'aquest espai al Museu en una prometedora *joint venture* amb l'Associació, per assegurar, precisament, aquesta doble lectura, local i general, de barri i de ciutat, i en última instància obrera i europea.

Des del mes de novembre l'equip de recerca format pel Museu, conjuntament amb l'Associació de Veïns, treballa intensament per detectar mobles i altres peces útils. Mentrestant, el Museu prepara també un projecte expositiu sobre l'habitatge al segle XX. De tot plegat s'espera poder-ne mostrar els resultats a la sessió prevista a finals de l'any vinent al Bon Pastor, dins del programa *Ciutats, llegat industrial i construcció europea* que l'ICUB/l'Ajuntament de Barcelona, a través del MUHBA, ha presentat a l'Any Europeu del Patrimoni Cultural 2018.

Cases Barates del Bon Pastor

Joan Roca i Albert
MUHBA

L'HAVANA & BARCELONA AL PALACIO DEL SEGUNDO CABO

© Néstor Martí, 2017

Palacio del Segundo Cabo, audiovisual *L'Havana i Barcelona, història de dues ciutats*, coproduït entre el MUHBA i l'Oficina del Historiador de la Ciudad de La Habana

Especialment restaurat per a l'ús com a Centre per a la Interpretació de les Relacions Culturals Cuba-Europa, el Palacio del Segundo Cabo, edificació de finals del segle XVIII, distingida pel seu accent barroc a la plaça fundacional de la ciutat de l'Havana, s'ha convertit, des de la seva obertura 9 de maig passat, en un lloc de referència en la pràctica museològica contemporània a Cuba. L'ambaixador cap de la Delegació de la Unió Europea a Cuba del moment, l'Excm. Sr. Herman Portocarero, i el Dr. Eusebio Leal, historiador de la ciutat de l'Havana, que van inaugurar el Centre, van reconèixer la preeminència d'aquest projecte en l'àmbit de la cultura i el patrimoni. La seva realització ha estat fruit de la cooperació internacional entre la Unió Europea i l'Oficina del Historiador de la Ciudad, amb la intervenció de la UNESCO, l'Ajuntament de Barcelona a través de la Direcció de Justícia Global i Cooperació Internacional i altres cooperants. La seva rellevància no només es deu a la implementació de les noves tecnologies de la informació i les comunicacions (TIC) a favor d'una proposta museogràfica que apel·la a recursos escenogràfics, lúdics i participatius. Transcendeix sobretot per ubicar el seu relat d'interpretació en aquest trajecte d'anada i tornada transatlàntiques de persones, objectes, aliments, maneres de fer, coneixements i empremtes d'identitat. Més d'una desena de sales temàtiques recorren, amb diferents nivells d'accés, continguts rigorosos sobre cartografia, migracions,

fundacions, intercanvis materials, arts, personalitats, vida quotidiana, música, dansa, literatura, arquitectura, urbanisme i altres nocions que es creuen en el complex entramat de la història i que constantment ens subratllen el que entre Cuba i Europa ens apropa i ens distingeix.

Dins del discurs museològic, es destaca la connexió entre l'Havana i Barcelona. Entre els seus ports es recorria la ruta marcada per Colom, dues portes entre dos continents: des de Catalunya partien eines per a la indústria sucrera, tèxtils i tot tipus d'estris cap a Amèrica; des de l'illa del Carib arribaven el tabac en branca, el sucre i també els anomenats indians, els qui havien aconseguit fortuna a Cuba; de la mà de mestres d'obra catalans va arribar a l'Havana la sinuosa autenticitat del Modernisme català... Però també són

ciutats marineres que van ser emporis econòmics i mercantils de la metròpoli catalana; dues ciutats altre temps emmurallades amb vocació de transcendència. Aquestes i altres raons van condicionar la col·laboració de l'Ajuntament de Barcelona per al cofinançament del projecte amb la Unió Europea i per a la implementació de la proposta museogràfica de la sala d'Arquitectura i Urbanisme, com a part de la qual es va desenvolupar un treball conjunt durador entre els especialistes del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) i de l'Oficina del Historiador de la Ciudad, que exhibeix avui entre els seus resultats el documental *L'Havana i Barcelona: història de dues ciutats*.

Entre els múltiples usos públics que va albergar el palau del Segundo Cabo, hi va haver el de casa de correus, on es reunia tota la correspondència entre Cuba i Espanya: l'oficial, però també la familiar, la que connecta l'individu amb la seva arrel sanguínia i afectiva de l'altra banda del mar. Avui el palau persisteix en aquest destí en proposar-se com a punt de trobada de la comunicació a banda i banda de l'Atlàntic des d'una estratègia museística que, des de la sensibilitat i els recursos contemporanis, col·loca l'usuari en aquesta dimensió d'interpretació sobre la manera en la qual la història ens tributa i ens pertany.

Palacio del Segundo Cabo, inauguració el 9 de maig de 2017

Onedys Calvo Noya

Oficina del Historiador de la Ciudad de La Habana

PÒSITS

Patrick Faigenbaum i Joan Roca
Barcelona vista del Besòs

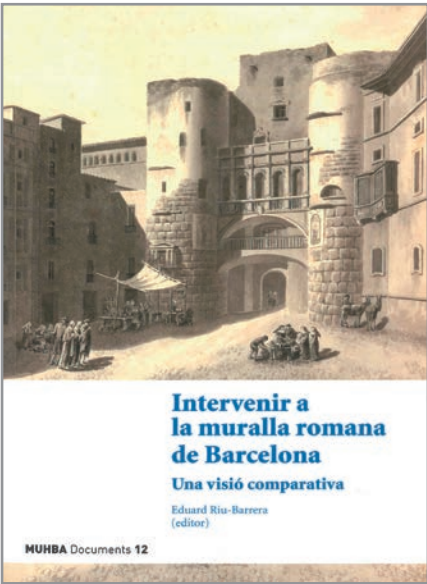
El llibre documenta un projecte i una metodologia singular: és el resultat de la inhabitual col·laboració d'un fotògraf i un geògraf i historiador per produir un «retrat urbà». Dut a terme entre París i Barcelona, es tracta d'un testimoni històric de l'última gran transformació de Barcelona en el tombant del segle. Es pretén oferir una representació sintètica i general d'un procés urbà general, però amb una mirada polar: la ciutat vista des de la perifèria, en aquest cas, del Besòs. La construcció d'una visió àmplia i oberta però arrelada en un lloc ha estat la manera de contribuir a una percepció nova del «local» i el «global».

DOCUMENTS

Eduard Riu-Barrera (editor)
Intervenir la muralla romana de Barcelona. Una visió comparativa

Es mostren els resultats d'estudis històrics i arqueològics que situen les restes de la muralla romana i comtal de Barcelona en el conjunt urbanístic de la ciutat. S'hi ressegueix la història de la restauració de la muralla de Barcelona i el moment actual de la recerca, i també es proposen perspectives futures. El volum incorpora les actuacions i les recerques que s'han fet en altres muralles, com les de Tarragona i

Gijón, així com els casos paradigmàtics de les muralles de Carcassona i Roma.

Anna Gómez i Miquel Molist (editors)
La prehistòria al pla de Barcelona. Documents per a una nova síntesi

Per primera vegada es posa a l'abast del públic un estudi seriós i rigorós, però també entenedor per tothom, dels primers pobladors al pla de Barcelona. S'hi exposen els primers cultius, l'explotació dels animals domèstics, les eines, els recipients i els atuells disponibles per a les activitats quotidianes d'aquests primers pagesos. També les necròpolis, les formes d'enterrament i les seves característiques físiques, l'aproximació demogràfica i les malal-

ties. És una visió exhaustiva, científicament acurada, fruit d'una àmplia recerca interdisciplinària.

TEXTURES

Tess Knighton i Ascensión Mazuela (editores)
Música i política a l'època de l'arxiduc Carles en el context europeu

El breu regnat de Carles III a Barcelona, a principis del segle XVIII, constitueix un episodi desconegut de la innovació musical a Barcelona. Aquest volum analitza, des d'una perspectiva europea, com els esdeveniments polítics desencadenaven la recepció, l'absorció i l'adaptació d'estils i gèneres musicals. Durant aquest període Barcelona va esdevenir un node important en el circuit europeu de la música per a la transmissió i la circulació de repertoris, estils i pràctiques musicals.

Carolina B. García i Josep M. Rovira
Barcelona recta y curva

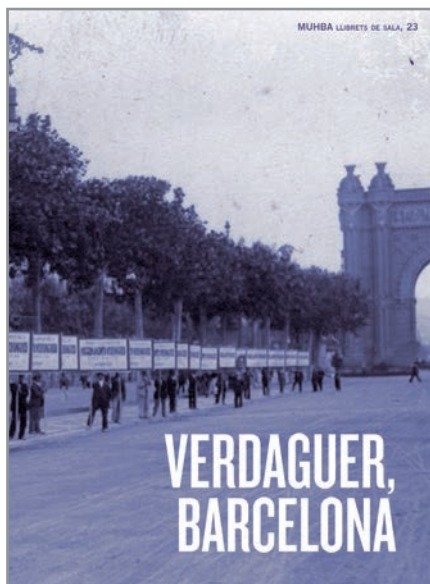
A les ciutats, l'arquitectura estableix un diàleg amb el seu entorn immediat, del qual neixen dues respostes: la recta i la corba, el sòlid i el tou, el racional i l'oníric. Són expressions que ens parlen de moments històrics, polítics i urbans. Aquest llibre es proposa com una reflexió sobre les diferents mentalitats que van exigir formes diferents. L'arquitectura es presenta com un paradigma que

es repeteix amb formes diverses i que sempre espera interpretacions.

LLIBRETS DE SALA

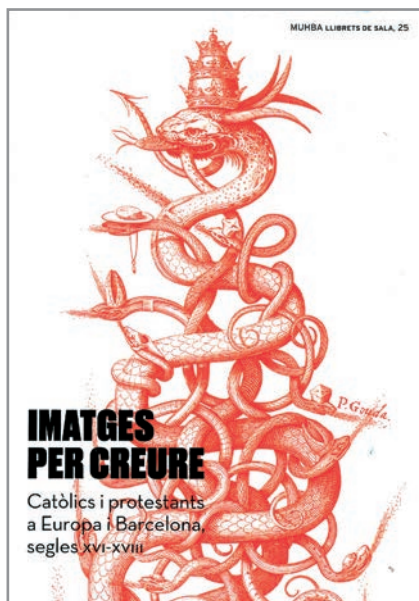
Josep M. Domingo, Oriol Izquierdo, Ramon Pinyol i Torrents
Vil·la Joana, Barcelona / Literatura, Barcelona / Verdaguer, Barcelona

Vil·la Joana, la darrera casa que va acollir Jacint Verdaguer, ha esdevingut la Casa Verdaguer de la Literatura de Barcelona: un lloc de memòria del poeta i també un espai que reivindica el valor de la paraula literària a través de la seva figura. L'escriptor esdevé l'eix que permet presentar la realitat de Barcelona com a ciutat lite-

rària i el fenomen de l'experiència literària universal. Tres llibrets de sala tracten les relacions calidoscòpiques entre ciutat i literatura a través dels eixos de Vil·la Joana, Verdaguer i Barcelona.

Sílvia Canalda, Cristina Fontcuberta, Antoni Gelonch, Joan Roca i Xavier Torres
Imatges per creure. Catòlics i protestants a Europa i Barcelona, segles XVI-XVIII

Ara que fa 500 anys que Martí Luter va penjar 95 tesis a les portes de l'església del castell de Wittenberg, el MUHBA presenta l'exposició *Imatges per creure. Catòlics i protestants a Europa i Barcelona, segles XVI-XVIII*. En una Europa sacsejada per les guerres de religió, la irrupció de la impremta va facilitar la ràpida difusió tant de les tesis protestants com de les de la reacció catòlica. Barcelona es va fer ressò dels canvis religiosos i artístics del moment, i es va adaptar a les iniciatives que altres ciutats iniciaren dins de l'estricta observança catòlica marcada pel Concili de Trento; les estampes foranes transmetien la doctrina, alhora que inspiraven els pintors i escultors locals. Conscients que el tema és d'abast europeu, el llibret de sala de la mostra (a càrrec de Sílvia Canalda, Cristina Fontcuberta, Antoni Gelonch, Joan Roca i Xavier Torres) s'ha editat en set llengües: català, castellà, francès, anglès, alemany, italià i neerlandès.

GUIES D'HISTÒRIA URBANA

Marià Hispano Vilaseca
Macosa/BCN

Can Girona, MACOSA, des de la seva fundació com a ferreria a Sant Martí de Provençals l'any 1857, fins al seu tancament l'any 1986, ha estat una empresa emblemàtica del metall a casa nostra. Al llarg de la seva història l'empresa ha produït material ferroviari, per al transport de persones, equips industrials (obres hidràuliques i construccions metàl·liques) i siderúrgia. La guia ressegueix la història d'una empresa que també ha estat capdavantera en les lluites dels treballadors per assolir millors condicions laborals i salarials

Josep Calvet, Francesc Vilanova i Mireia Capdevila
II Guerra Mundial 1939-1945/BCN

Durant la Segona Guerra Mundial la ciutat de Barcelona va tenir un destacat protagonisme. Les representacions diplomàtiques dels països aliats i de l'Eix desenvoluparen la seva activitat en àmbits com la propaganda, l'acollida de refugiats i l'organització d'accions culturals, polítiques i econòmiques. Fins pràcticament l'any 1944, la ciutat es va obrir, sobretot, a nazis alemanys i feixistes italians amb motiu de la celebració de festes, desfilades i exposicions.

QUARHIS

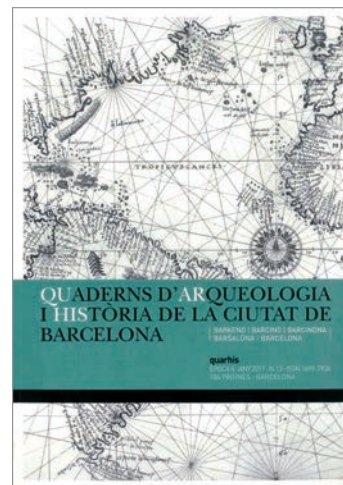
Diversos autors

Quarhis. Quaderns d'arqueologia i història de la ciutat de Barcelona, 13

Aquest número de *Quarhis*, dedicat a la memòria de Pau Verrié i Alberto López Mullor, té com a tema central el Projecte Tecnològic, a través dels tres centres productors de ceràmica que hi participen: Barcelona, Sevilla i el País Basc.

Un altre tema és el del procés de redefinició del període anomenat bronze inicial, en el qual el pla de Barcelona

té un rol important pel nombre de restes descobertes i estudiades. En aquest número s'aprofundeix en l'anàlisi de les restes ceràmiques i s'ofereix un marc cronològic precís gràcies al resultat d'un conjunt de datacions radiomètriques àmplies i fins ara inèdites. També hi apareix un estudi sobre les pintures del segle V que ornamenten les parets de l'aula episcopal, al subsòl arqueològic de la plaça del Rei. Finalment, hi trobem una nova aportació a l'estudi de les ceràmiques foranes, que ha permès elaborar un quadre tipològic de les formes més comunes a Barcelona.

AMICS I AMIGUES DEL MUHBA

DESTACATS DE L'AGENDA DE DESEMBRE DE 2017 A GENER DE 2018

Visita comentada

Passatges. L'urbanisme de proximitat

Els passatges són presents a la nostra ciutat en diferents formes. En trobem a la ciutat medieval amb altres denominacions i ja al segle XIX amb el nom de passatges. Encara avui persisteixen, i l'arquitectura contemporània els propicia perquè són nexes d'unió entre la petita i la gran escala urbana i fan més fàcil la mobilitat dels ciutadans. El projecte de recerca i experimentació interdisciplinari internacional Passages busca mostrar la importància d'aquestes solucions arquitectòniques en les ciutats contemporànies. Es mostren passatges concrets i innovadors de diferents ciutats del món: Barcelona, Buenos Aires, Montevideo, París, Santiago, Shanghai, Toronto, Tours, São Paulo, Valparaíso, etc.

Dissabte 2 de desembre, a les 11.30h. MUHBA Oliva Artés.

Visita comentada

La residència d'Antoni Amatller, una casa de Puig i Cadafalch

Arran de l'interès que ha suscitat l'Any Puig i Cadafalch, volem visitar la Casa Amatller i conèixer el projecte de reforma. La restauració recent del pis principal ha recuperat l'ambient de l'època del primer propietari, i mostra part de la decoració i el mobiliari originals. El xocolater Antoni Amatller Costa (1851-1910) va encarregar a Puig la reforma de l'edifici que havia comprat al passeig de Gràcia el 1898 per convertir-lo en la seva residència. L'arquitecte aconsegueix crear una obra original que mostra la triple faceta del propietari: xocolater, fotògraf i col·leccionista.

Diumenge 28 de gener, a les 11.30h. Casa Amatller, pg. de Gràcia, 41

Feu-vos AMICS I AMIGUES del MUHBA. Més informació al 932 562 122 o a amicsmuhba@bcn.cat

LA CENTRAL DEL MUHBA

La llibreria La Central del Museu d'Història de Barcelona proposa establir un diàleg enriquidor amb els continguts del museu, amb un ampli repertori de llibres i objectes.

La Central del MUHBA

Baixada de la Llibreteria, 7 08002 Barcelona / 932 690 804

Horaris: de dimarts a diumenge, de 10 a 20.30 hores

Dilluns tancat.

El MUHBA compta amb el suport del Cercle del Museu

Patrons benefactors

Patrons institucionals

Associats

Amics

MU·IBA MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA
Butlletí 33

Consell de redacció: Àngels Bertran, Mònica Blasco, Josep Bracons, Jaume Capsada, Carmen Cazalla, Núria Miró, Ramon Pujades
Direcció: Joan Roca Coordinació: Elena Pérez Secretari tècnic: Jaime Irigoyen Edició: L'Avenç

barcelona.cat/museuhistoria
facebook.com/barcelonacultura
twitter.com/bcnultura

Dipòsit Legal: B. 47.520-76
ISSN: 2013-8245

